

А. Г. Філінюк, С. А. Сидорук

**ІСТОРІЯ УКРАЇНИ
ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ**
(Методичні рекомендації до семінарських
занять і самостійної роботи)

Кам'янець-Подільський
2023

УДК 94(477) «17-18»
ББК63.3(4УКР)Я73
Ф53

Рецензенти:

Газін В. В., доктор історичних наук, доцент

Криськов А. А., доктор історичних наук, професор

Олійник М. П., доктор історичних наук, професор

Затверджено на засіданні вченої ради Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Протокол № 6 від 25 травня 2023 року

Ф 53 Філінюк А. Г., Сидорук С. А. Історія України першої половини ХІХ століття: Методичні рекомендації до семінарських занять і самостійної роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей «014 Середня освіта (Історія)», «014 (Середня освіта (Історія та правознавство)» і «032 Історія та археологія». Вид. 2-ге, доп. і переробл. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута», 2023. 68 с.

Видання представляє собою комплекс методичних порад і рекомендацій здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей «014 Середня освіта (Історія)», «014 (Середня освіта (Історія та правознавство)» і «032 Історія та археологія» із вивчення історії України з кінця ХVІІІ до середини ХІХ століття. До нього входять перелік десяти тем семінарських занять, обов'язкової та допоміжної літератури, розгорнуті методичні рекомендації з опрацювання широкого спектру проблем навчальної дисципліни, яка є органічною частиною обов'язкового освітнього компоненту професійної підготовки; перелік питань для самостійного вивчення, завдання до модульної контрольної роботи, словник основних термінів і понять, хронологічна таблиця основних подій і явищ періоду.

Призначена для здобувачів вищої освіти історичних факультетів національних, класичних і педагогічних університетів, а також учителів і викладачів загальноосвітніх закладів освіти з поглибленим вивченням історії України.

УДК 94(477)«17-18»

ББК63.3(4УКР)

© Філінюк А. Г. Сидорук С. А. 2023

Україна
Міністерство освіти і науки
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра історії України

Анатолій Філінюк Сергій Сидорук

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ
СТОЛІТТЯ: Методичні рекомендації до семінарських
занять і самостійної роботи здобувачів першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей «014
Середня освіта (Історія)», 014 (Середня освіта (Історія та
правознавство)» і 032 Історія та археологія»

Кам'янець-Подільський
2023

ЗМІСТ

Тематика семінарських занять	5
Методичні поради щодо підготовки до семінарських занять	35
Питання для самостійного вивчення	46
Завдання до модульної контрольної роботи	49
Словник основних термінів і понять	54
Хронологічна таблиця історії України кінця XVIII – першої половини XIX століття	59

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Заняття 1. ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР УКРАЇНИ ТА ЇЇ МІСЦЕ В ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ І ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКАХ КРАЇН ЄВРОПИ НАПРИКІНЦІ XVIII – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.

План

1. Сутність геополітичного чинника в розвитку України наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст.
2. Геополітичні обставини України наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. Відсутність державності як геополітична риса змін у розвитку України впродовж першої половини XIX ст.
3. Західноукраїнські землі в фокусі європейської дипломатії на межі XVIII – XIX ст. Європейська політика та Україна періоду наполеонівських війн.
4. Українські землі в епіцентрі політичних та економічних інтересів провідних країн і народів Європи. Весна народів і народна дипломатія.

Рекомендована література та джерела

Основна література

1. Аркуша О., Кондратюк К., Мудрий М., Сухий О. Час народів. Історія України XIX століття : навч. посіб. / [за заг. ред. М. М. Мудрого]. Львів : ЛНУ ім. І. Франка. 2016. 408 с. : іл.
2. Верига В. В. Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XX ст.). Львів : Світ, 1996. 449 с.
3. Верменич Я. В. Територіальна ідентичність українського пограниччя: історичні витоки та геополітичні впливи / [відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ін-т історії України, 2019. 367 с.
4. Вирський Д. Початок сучасності: друга хвиля глобалізації, кінець Старого Порядку та Україна (XV – середина XIX ст.). Вид. 2-е, доп. / [НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ін-т історії України, 2022. 217 с.
5. Грицак Я. Нарис історії України: Формування модерної української нації XIX – XX століття: навч. посіб. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
6. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 408 с.
7. Донік О. Україна у складі двох імперій (остання чверть XVIII – перша половина XIX ст. Київ : Кріон, 2011. 248 с. : іл.
8. Кукс Н. В., Діденко Я. Л. Наддніпрянська минувшина XVIII – XX століття. Черкаси : Вертиль, видавець Кандич С. Г., 2018. 300 с.

9. Магочій П-Р. Україна. Історія її земель та народів / [пер. з англ. Е. Гайдель, С. Грачова, Н. Кушко, О. Сидорчук ; наук. ред. С. Біленький ; ред. Л. Ільченко. вид. 2-ге, доп.]. Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2017. XXII, 812 с.

10. Плохій С. Брама Європи / [пер. з англ. Р. Клочка]. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 496 с.

11. Реєнт О. Соціально-економічні та політичні трансформації в Україні (кінець XVIII – перші десятиліття XX століття). У 2-х кн. Кн. 1 / [НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ін-т історії України, 2021. 846 с.

12. Реєнт О. П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX століття) / [гол. ред. Р. Стасюк]. Київ : Вид-во «Арій», 2016. 320 с.

13. Сарбей В. Г. Національне відродження України. Україна крізь віки. Київ : Альтернативи, 1999. 336 с.

14. Терещенко Ю. Довге XIX століття : спротив асиміляції. Київ : Темпора, 2022. 840 с.

15. У кігтях двоголавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів / [авт. кол.: А. Галушка, І. Гирич, І. Глизь, В. Масненко, І. Монолатій, Ю. Присяжнюк, С. Шамара, В. Шандра]. Харків, 2016. 352 с.

16. Філінюк А. Г. Правобережна Україна наприкінці XVIII – на початку XIX століття : тенденції розвитку і соціальні трансформації : монографія. Кам'янець-Подільський : Аксіома. 2010. 728 с.

17. Шевчук В. П., Тараненко М. Г. Історія української державності: курс лекцій: навч. посіб. Київ : Либідь, 1999. 480 с.

Допоміжна література

18. Борисенко В. Й. Курс української історії. З найдавніших часів до XX століття: навч. посіб. Київ : Либідь, 1996. 616 с.

19. Гіссем О. В., Мартинюк О. О. Історія України: кінець XVIII – початок XX ст.: навч. посіб. Київ : Ніка-Центр, 2000. 464 с.

20. Іванова Л. Г. Українська суспільно-політична думка XVIII – XIX ст.: напрямки, форми, тенденції. Наукові розвідки. Київ: Вид-во Київського нац. педуніверситету ім. М. П. Драгоманова, 2011. 341 с.

21. Каппелер А. Від країни козаків до країни селян. Україна на видноколі Заходу у XVI – XIX ст. Київ : Вид-во «Літопис», 2022. 360 с.

22. Колесник І. Глобальна історія. Історія понять / [НАН України. Інститут історії України]. Київ : Інститут історії України, 2019. 348 с.

23. Михальчук П. А., Куций І. П. Нова історія України. В 4 ч. Ч. II. Тернопіль: Вид-во Астон, 2007. 480 с.

24. Прийдун С. Історико-геополітичні передумови та основні етапи формування зовнішньополітичної діяльності України // *Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні*

відносини / [гол. ред. Л. М. Алексієвець]. Вип. 19. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. С. 79-90

25. Рафальський О. Україна як цивілізаційний феномен. Київ : Бланк-Прес, 2010. 255 с.

26. Рафальський О. О. Консолідація українського суспільства: етнополітичний вимір. Київ : ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. 400 с.

27. Рафальський О., Самчук З. Цивілізаційне перехрестя сучасного суспільства. Київ : ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. 688 с.

28. Снайдер Т. Перетворення націй. Польща. Україна. Литва. Білорусь. 1569–1999 / [пер. з англ.]. Київ : Дух і літера, 2012. 460 с.

29. «Українське питання» в Російській імперії (кінець XIX – початок XX ст.). Колективна монографія в трьох частинах. Ч. I / [відп. ред. док. іст. наук., проф. Сарбей В. Г.]. Київ : Ін-т історії України НАН України, 1999. 366 с.

30. Україна в історії Європи XIX – початку XXI ст.: історичні нариси: монографія / [за ред. чл.-кор. НАН України С. В. Віднянського]. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2020. 814 с.

31. Чекаленко Л. Д., Федуняк С. Г. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів): підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [за заг. ред. Л. Д. Чекаленко]. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. 464 с.

Заняття 2. ГОСПОДАРСЬКИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.

План

1. Сільське господарство українських земель.
2. Регіональні особливості змін у розвитку промислового виробництва.
3. Зміцнення економічних зв'язків між українськими землями.
4. Внутрішня і зовнішня торгівля України.

Рекомендована література та джерела

Основна література

1. Аркуша О., Кондратюк К., Мудрий М., Сухий О. Час народів. Історія України XIX століття : навч. посіб. / [за заг. ред. М. М. Мудрого]. Львів : ЛНУ ім. І. Франка. 2016. 408 с. : іл.
2. Верига В. В. Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XX ст.). Львів : Світ, 1996. 449 с.
3. Гордуновський О. М., Гуржій О. І., Реєнт О. П. Торговля в Південній Україні: організація товарообігу та людський потенціал (кінець XVIII – початок XX ст.) / [відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ін-т історії України, 2017. 155 с.

4. Грицак Я. Нарис історії України: Формування модерної української нації XIX – XX століття: навч. посіб. Київ : Yakaboo Publishng, 2019. 656 с.

5. Гуржій О., Реєнт О., Шапошнікова Н. Нариси з історії розвитку виробничих відносин і торгівлі в Україні (друга половина XVII – початок XX ст.). Київ : Ін-т історії України НАН України. 2018. 365 с.

6. Донік О. Україна у складі двох імперій (остання чверть XVIII – перша половина XIX ст. Київ : Кріон, 2011. 248 с. : іл.

7. З історії вивчення української економіки *першої половини XIX ст.* : Історіогр. нариси / [Т. Г. Гончарук]. Одеса : АстроПринт, 1999. 152 с.

8. Криськов А. А. Землеволодіння і землекористування в губерніях Правобережної України кінця XVIII – початку XX ст. : монографія. Тернопіль : Астон, 2014. 324 с.

9. Кукса Н. В., Діденко Я. Л. Наддніпрянська минувшина XVIII – XX століття. Черкаси : Вертиль, видавець Кандич С. Г., 2018. 300 с.

10. Плохій С. Брама Європи / [пер. з англ. Р. Клочка]. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 496 с.

11. Реєнт О. Соціально-економічні та політичні трансформації в Україні (кінець XVIII – перші десятиліття XX століття). У 2-х кн. Кн. 1 / [НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ін-т історії України, 2021. 846 с.

12. Реєнт О. Соціально-економічні та політичні трансформації в Україні (кінець XVIII – перші десятиліття XX століття). У 2-х кн. Кн. 2 / [НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ін-т історії України, 2021. 818 с.

13. Реєнт О. П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX століття) / [гол. ред. Р. Стасюк]. Київ : Вид-во «Арій», 2016. 320 с.

14. Сарбей В. Г. Національне відродження України. Україна крізь віки. Київ : Альтернативи, 1999. 336 с.

15. Терещенко Ю. Довге XIX століття : спротив асиміляції. Київ : Темпора, 2022. 840 с.

16. У кігтях двоголавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів / [авт. кол.: А. Галушка, І. Гирич, І. Глизь, В. Масненко, І. Монолатій, Ю. Присяжнюк, С. Шамара, В. Шандра]. Харків, 2016. 352 с.

17. Філінок А. Г. Правобережна Україна наприкінці XVIII – на початку XIX століття : тенденції розвитку і соціальні трансформації : монографія. Кам'янець-Подільський : Аксіома. 2010. 728 с.

18. Філінок А. Г., Ігнат'єва Т. В. Торговельно-економічні зв'язки Правобережної України в умовах інкорпорації та геополітики Російської

імперії (кінець XVIII – 50-ті роки XIX століття). Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. держ. ун-т : ред.-видавн. відділ, 2006. 316 с.

19. Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів): підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [Л. Д. Чекаленко, С. Г. Федуняк; за заг. ред. Л. Д. Чекаленко]. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. 464 с.

Допоміжна література

20. Борисенко В. Й. Курс української історії. З найдавніших часів до XX століття: навч. посіб. Київ : Либідь, 1996. 616 с.

21. Винар Б. Економічний колоніалізм в Україні. Париж : Націоналістичне вид-во і Європі, 1958. 186 с.

22. Гіссем О. В., Мартинюк О. О. Історія України: кінець XVIII – початок XX ст.: навч. посіб. Київ : Ніка-Центр, 2000. 464 с.

23. Гончарук Т. Г. Транзит західноєвропейських товарів через Наддніпрянську Україну в першій половині XIX ст.: монографія. Одеса : Астропринт, 2008. 280 с.

24. Горенко Л. М., Присяжнюк Ю. П. До аграрної історії України: деякі аспекти соціально-економічного розвитку Правобережної України в XIX ст. Черкаси : Сіяч, 1996. 286 с.

25. Гордуновський О. М. Розвиток промислового виробництва у поміщицьких господарствах Правобережної України у першій половині XIX ст. // *Укр. іст. журн.* 2000. № 1. С. 61–71.

26. Горлачук В. В. Розвиток землекористування в Україні. Київ : Довіра, 1999. 254 с.

27. Дерев'янкін Т. І. Промисловий переворот на Україні: Питання теорії та історії Київ : Наук. думка, 1975. 278 с.

28. Економічна історія України: Історико-економічне дослідження в 2-х т. / [ред. рада: В. М. Литвин (голова) та ін.; НАН України, Ін-т історії України]. Київ : Ніка-Центр, 2011. Т. 1. С 545-600.

29. Задорожний В. С. Товарне виробництво і торгівля на західноукраїнських землях: кінець XVIII – перша половина XIX ст. Львів : Вищ. школа, 1989. 152 с.

30. Зародження робітничого класу на Україні: середина XVIII – 1861: збірник документів і матеріалів. Київ : Наук. думка, 1982. 495 с.

31. Історія українського селянства : нариси в 2 т. / [О. В. Андрощук [та ін.] ; Ін-т історії України НАН України]. Київ : Наук. думка, 2006. Т. 1. С. 259–263, 272–357, 415–473.

32. Каппелер А. Від країни козаків до країни селян. Україна на видноколі Заходу у XVI – XIX ст. Київ : Вид-во «Літопис», 2022. 360 с.

33. Михальчук П. А., Куций І. П. Нова історія України. В 4 ч. Тернопіль : Вид-во Астон, 2007. 480 с.

34. Мошенський С. З. Фінансові центри України та ринок цінних паперів індустріальної епохи. London : Xlibris. 2014. 453 с.

35. Нечитайло В. В. Селянське господарство фермерського типу в Україні: історія і сучасність. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2004. 436 с.

36. Паньків З. Еволюція землекористування в Україні : монографія. Львів : ЛНУ ім. І. Франка. 2012. 188 с.

37. Петровський В. В., Радченко Л. О., Семененко В. І. Історія України: Неупереджений погляд. Факти. Міфи. Коментарі. Вид. 2-е, випр. та доп. Харків : ВД «Школа», 2008. 608 с. [18] арк. іл.

38. Реєнт О. П. Загальні тенденції розвитку, найголовніші осередки та реверсні особливості української торгівлі в ХІХ – на початку ХХ ст. // *Проблеми історії України ХІХ – початку ХХ ст. Вип. 26. Київ, 2017. С. 7-26.*

39. «Українське питання» в Російській імперії (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). Колективна монографія в трьох частинах. Ч. І / [відп. ред. док. іст. наук., проф. Сарбей В. Г.]. Київ : Ін-т історії України НАН України, 1999. 366 с.

40. Шульга І. Г. Соціально-економічний розвиток Закарпатської України в другій половині ХVІІІ століття. Ужгород, 1962. 365 с.

Заняття 3. КРИЗА КРІПОСНИЦТВА ТА РОЗВИТОК НОВИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

План

1. Адміністративно-територіальні перетворення та інкорпораційна політика російського царизму в Україні і її напрямки.
2. Суперечливий характер сільськогосподарського розвитку.
3. Переростання середньовічної промисловості в індустріальну.
4. Загострення соціальних суперечностей

Рекомендована література та джерела

Основна література

1. Аркуша О., Кондратюк К., Мудрий М., Сухий О. Час народів. Історія України ХІХ століття : навч. посіб. / [за заг. ред. М. М. Мудрого]. Львів : ЛНУ ім. І. Франка. 2016. 408 с. : іл.

2. Верига В. В. Нариси з історії України (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст.). Львів : Світ, 1996. 449 с.

3. Грицак Я. Нарис історії України: Формування модерної української нації ХІХ – ХХ століття: навч. посіб. Київ : Yakaboo Publishng, 2019. 656 с.

4. Грушевський М. С. Ілюстрована історія України. Репринтне відтворення 1913 року. Київ : Україна, 1992. 524 с.

5. Гуржій О., Реєнт О., Шапошнікова Н. Нариси з історії розвитку виробничих відносин і торгівлі в Україні (друга половина XVII – початок XX ст.). Київ : Ін-т історії України НАН України. 2018. 365 с.

6. Гуржій І. О., Русанов Ю. А. Дворянство Лівобережної України кінця XVIII – початку XX ст.: соціально-правовий статус і місце у владних структурах Російської імперії / [відп. ред. Реєнт О. П.; НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ін-т історії України, 2017. 172 с.

7. Донік О. Україна у складі двох імперій (остання чверть XVIII – перша половина XIX ст. Київ : Кріон, 2011. 248 с. : іл.

8. З історії вивчення української економіки *першої половини XIX ст.* : Історіогр. нариси / [Т. Г. Гончарук]. Одеса : АстроПринт, 1999. 152 с.

9. Історія України: нове бачення. В. Ф. Верстюк, О. В. Горань, О. І. Гуржій та ін. / [під ред. В. А. Смоля]. Київ : Альтернативи, 2000. 464 с.

10. Кукса Н. В., Діденко Я. Л. Наддніпрянська минувшина XVIII – XX століття. Черкаси : Вертиль, видавець Кандич С. Г., 2018. 300 с.

11. *Магочій П-Р. Україна. Історія її земель та народів* / [пер. з англ. Е. Гийдель, С. Грачова, Н. Кушко, О. Сидорчук ; наук. ред. С. Біленький ; ред. Л. Ільченко. вид. 2-ге, доп.]. Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2017. ХХІІ, 812 с.

12. Плохій С. Брама Європи / [пер. з англ. Р. Клочка]. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 496 с.

13. Плохій С. Подолати минуле : глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 408 с.

14. Реєнт О. Соціально-економічні та політичні трансформації в Україні (кінець XVIII – перші десятиліття XX століття). У 2-х кн. Кн. 1 / [НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ін-т історії України, 2021. 846 с.

15. Реєнт О. Соціально-економічні та політичні трансформації в Україні (кінець XVIII – перші десятиліття XX століття). У 2-х кн. Кн. 2 / [НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ін-т історії України, 2021. 818 с.

16. Реєнт О. П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX століття) / [гол. ред. Р. Стасюк]. Київ : Вид-во «Арій», 2016. 320 с.

17. Сарбей В. Г. Національне відродження України. Київ : Альтернативи, 1999. 336 с.

18. Терещенко Ю. Довге XIX століття : спротив асиміляції. Київ : Темпора, 2022. 840 с.

19. У кігтях двоголавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів [авт. кол.: А. Галушка, І. Гирич, І. Глизь, В. Масненко, І. Монолатій, Ю. Присяжнюк, С. Шамара, В. Шандра]. Харків, 2016. 352 с.

20. Філінюк А. Г. Правобережна Україна наприкінці XVIII – на початку XIX століття : тенденції розвитку і соціальні трансформації : монографія. Кам'янець-Подільський : Аксіома. 2010. 728 с.

Допоміжна література

21. Борисенко В. Й. Курс української історії. З найдавніших часів до XX століття: навч. посіб. Київ : Либідь, 1996. 616 с.

22. Винар Б. Економічний колоніалізм в Україні. Париж : Націоналістичне вид-во і Європі, 1958. 186 с.

23. Гіссем О. В., Мартинюк О. О. Історія України: кінець XVIII – початок XX ст.: навч. посіб. Київ : Ніка-Центр, 2000. 464 с.

24. Іванова Л. Г. Українська суспільно-політична думка XVIII – XIX ст.: напрямки, форми, тенденції. Наукові розвідки. Київ: Вид-во Київського нац. пед. університету ім. М. П. Драгоманова, 2011. 341 с.

25. Капелер А. Від країни козаків до країни селян. Україна на видноколі Заходу у XVI – XIX ст. Київ : Вид-во «Літопис», 2022. 360 с.

26. Михальчук П. А. Нова історія України. В 4 ч. Ч. II [П. А. Михальчук, І. П. Куций]. Тернопіль: Вид-во Астон, 2007. 48 с.

27. Мошенський С. З. Фінансові центри України та ринок цінних паперів індустріальної епохи. London : Xlibris. 2014. 453 с.

28. Петровський В. В., Радченко Л. О., Семененко В. І. Історія України: Неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі. Вид. 2-е, випр. та доп. Харків : ВД «Школа», 2008. 608 с., [18] арк. іл.

29. Томулець В. М. Роль і значення торгівлі у становленні і розширенні економічних зв'язків Бессарабії з українськими губерніями (1812 – 1868 рр.) // *Укр. іст. журн.* 2005. № 5. С. 11-20.

30. «Українське питання» в Російській імперії (кінець XIX – початок XX ст.). Колективна монографія в трьох частинах. Ч. I [відп. ред. док. іст. наук., проф. Сарбей В. Г.]. Київ : Ін-т історії України НАН України, 1999. 366 с.

31. Хрестоматія з історії Української РСР. В 2-х т. Київ : Рад. школа, 1961. Т. 2. 642 с.

32. Циганенко Л. Ф. Вплив дворянських родин Бессарабії на економічний розвиток краю (перша половина XIX ст.) // *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* Київ : Ін-т історії України, 2008. Вип. XV. С. 158-174.

33. Циганенко Л. Ф. Дворяни-іноземці в освоєнні південноукраїнських земель (друга половина XVIII – XIX ст.) // *Часопис української історії: збірник наукових статей.* 2009. Вип. 13. С. 5-9.

34. Чуткий А. Нариси з економічної історії України. Кн. 1: На перехресті торгових шляхів / [ред. В. Олексійко]. Київ : Темпора, 2013. 616 с.

Заняття 4. ПОЛІТИЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО РУХУ ТА РОЗВИТОК ДЕКАБРИСТСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

План

1. Опозиційний характер масонських лож. Політичний гурток у Харкові та вільнодумство в Ніжинській гімназії.
2. Спроби об'єднання польського і українського визвольних рухів у 30-х рр. ХІХ ст.
3. Декабристські організації напередодні повстання в Санкт-Петербурзі. Павло Пестель.
4. Плани організації «військової революції». Повстання у Петербурзі: план, підготовка, поразка.
5. Виступ Чернігівського полку в Україні. Причини поразки виступу декабристів.

Рекомендована література та джерела

Основна література

1. Аркуша О., Кондратюк К., Мудрий М., Сухий О. Час народів. Історія України ХІХ століття : навч. посіб. / [за заг. ред. М. М. Мудрого]. Львів : ЛНУ ім. І. Франка. 2016. 408 с. : іл.
2. Верига В. В. Нариси історії України (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст. Львів : Світ, 1996. 448 с.
3. Верменич Я. В. Конструювання української ідентичності: національні й регіональні проекти другої половини ХІХ – початку ХХ ст. / [відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ін-т історії України, 2016. 356 с.
4. Вирський Д. Початок сучасності: друга хвиля глобалізації, кінець Старого Порядку та Україна (ХV – середина ХІХ ст.). Вид. 2-е, доп. / [НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ін-т історії України, 2022. 217 с.
5. Грицак Я. Нарис історії України : формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст. : навч. посіб. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
6. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 408 с.

7. Гудь Б. З історії етнонаціональних конфліктів. Українці й поляки на Наддніпрянщині, Волині й Східній Галичині в XIX – першій половині XX ст. Харків : Акта, 2018. 482 с.

8. Донік О. Україна у складі двох імперій (остання чверть XVIII – перша половина XIX ст. Київ : Кріон, 2011. 248 с.

9. Історіографічна класика. Антологія української історичної думки XIX – XX ст. / [відп. ред. і авт. вступ. слова В. Смолій; авт. супров. ст., уклад. приміток, комент., покажч. і бібліогр. НАН України. Інститут історії України О. Ясь]. Київ : Ін-т історії України, 2020. 600 с.

10. Історія Української РСР: У 8 т. 10 книгах. Т. 3: Україна в період розкладу і кризи феодално-кріпосницької системи. Скасування кріпосного права і розвиток капіталізму (XIX ст.) : енциклопедія. Київ : Наук, думка, 1978. 608 с.

11. Кукса Н. В., Діденко Я. Л. Наддніпрянська минувшина. XVIII – XX століття. Черкаси : Вертикаль, видавець Кандич С. Г., 2018. 300 с.

12. Магочій П-Р. Україна. Історія її земель та народів / [пер. з англ. Е. Гайдель, С. Грачова, Н. Кушко, О. Сидорчук ; наук. ред. С. Біленький ; ред. Л. Ільченко. вид. 2-ге, доп.]. Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2017. XXII, 812 с.

13. Плохій С. Брама Європи / [пер. з англ. Р. Клочка]. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 496 с.

14. Плохій С. Козацький міф: історія і націєтворення в епоху імперій. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2018. 400 с.

15. Реєнт О. Соціально-економічні та політичні трансформації в Україні (кінець XVIII – перші десятиліття XX століття). У 2-х кн. Кн. 1 / [НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ін-т історії України, 2021. 846 с.

16. Сарбей В. Г. Національне відродження України. Київ : Альтернативи, 1999. 336 с.

17. Сергієнко Г. Я. Декабристи та їх революційні традиції на Україні. Київ : Наук, думка, 1975. 188 с.

18. Терещенко Ю. Довге XIX століття : спротив асиміляції. Київ : Темпора, 2022. 840 с.

19. Шевчук В. П., Тараненко М. Г. Історія української державності: курс лекцій: навч. посіб. Київ : Либідь, 1999. 480 с.

Додаткова література

20. Гирич І. Б. Формування модерної української нації: теорія і суспільні виклики. (XIX – початок XX ст.). Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2013. 112 с.

21. Гіссем О. В., Мартинюк О. О. Історія України: кінець XVIII – початок XX ст.: навч. посіб. Київ : Ніка-Центр, 2000. 464 с.

22. Декабристи в Україні: дослідження й матеріали / [наук. ред. проф. Г. Д. Казьмирчука]. Київ : Ін-т історії України НАН України, КНУ ім. Тараса Шевченка, 2003. Т. 3. 257 с.

23. Декабристи в Україні: дослідження й матеріали / [наук. ред. проф. Г. Д. Казьмирчука]. Київ : Ін-т іст. України НАН України; Київ. нац. унів-т імені Тараса Шевченка. Т. 4. 2005. 202 с.

24. Декабристи в Україні: дослідження й матеріали / [наук. ред. проф. Г. Д. Казьмирчука]. Київ : Ін-т іст. України НАН України; Київ. нац. унів-т імені Тараса Шевченка. Т. 5. 2005. 255 с.

25. Декабристи в Україні: дослідження й матеріали / [упор.: Г. Д. Казьмирчук, Ю. В. Латиш; наук. ред. проф. Г. Д. Казьмирчука]. Київ : СПД Цимбаленко Є. С., 2009. Т. 6. 204 с.

26. Декабристи в Україні: дослідження й матеріали / [упоряд.: Г. Д. Казьмирчук, Ю. В. Латиш; редкол.: В. А. Смолій (голова), Г. Д. Казьмирчук (відп. ред.), О. П. Реєнт та ін.]. Київ, 2012. Т. 7. 440 с.

27. Іванова Л. Г. Українська суспільно-політична думка XVIII – XIX ст.: напрямки, форми, тенденції. Наукові розвідки. Київ : Вид-во Київського нац. педуніверситету ім. М. П. Драгоманова, 2011. 341 с.

28. Іванова Л. Г., Доценко О. Г. Сорокові роки XIX ст.: новий етап суспільно-політичного руху в Україні: навч.метод. посіб. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. 205 с.

29. Історія Русів / [пер. І. Драча; вст. ст. В. Шевчука]. Київ : Рад. письменник, 1991. 318 с.

30. Казьмирчук Г. Д. Вибрані твори. Том 1. Декабристи в Україні / [наук. ред. Ю. В. Латиш]. Київ, 2012. 244 с.

31. Казьмирчук Г., Латиш Ю. Концепція «українського декабризму» // *Українські декабристи чи декабристи на Україні?: Рух декабристів очима істориків 1920-х років* / [упоряд., вст. ст. та прим. Г. Казьмирчука, Ю. Латиша]. Київ : Логос, 2011. С. 5-21.

32. Казьмирчук Г. Д., Латиш Ю. В. Українське декабристознавство. Київ; Черкаси : Брама, 2002. 282 с.

33. Крижановська О. О. Таємні організації: Масонський рух в Україні. Київ, 2010. 200 с.

34. Латиш Ю. В. Декабристи в Україні. Історіографічні студії. Київ : Логос, 2014. 238 с.

35. Медведська Л. О. Павло Іванович Пестель: Біографічний нарис. Київ : Рад. шк., 1964. 157 с.

36. Новий довідник: Історія України. Київ : Тов. «Казка», 2006. 736 с.

37. Петровський В. В., Радченко Л. О., Семененко В. І. Історія України: Неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі. Вид. 2-е, випр. та доп. Харків : ВД «Школа», 2008. 608 с.

38. Сергієнко Г. Я. Суспільно-політичний рух на Україні після повстання декабристів. 1826–1850. Київ : Наук, думка, 1971. 300 с.

39. «Українські декабристи чи декабристи на Україні?»: Рух декабристів очима істориків 1920-х років / [упор., вступ. ст. та прим. Григорія Казьмирчука та Юрія Латиша]. Київ : Логос, 2011. 195 с.

Заняття 5. МІЖНАЦІОНАЛЬНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.

План

1. Зміни в етнонаціональній ситуації України наприкінці XVIII – у першій половині XIX століття та їх особливості.

2. Русифікаційні процеси в Наддніпрянській Україні. Міста – анклав русифікаторської політики самодержавства.

3. Політичні, економічні, територіальні, правові, ідеологічні та культурні аспекти міжнаціональних відносин у Наддніпрянській та Західній Україні.

4. Консолідація українства в умовах піднесення національно-визвольного руху.

Рекомендована література та джерела

Основна література

1. Аркуша О., Кондратюк К., Мудрий М., Сухий О. Час народів. Історія України XIX століття : навч. посіб. / [за заг. ред. М. М. Мудрого]. Львів : ЛНУ ім. І. Франка. 2016. 408 с. : іл.

2. Верига В. В. Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XX ст.). Львів : Світ, 1996. 449 с.

3. Верменич Я. В. Територіальна ідентичність українського пограниччя: історичні витоки та геополітичні впливи / [відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ін-т історії України, 2019. 367 с.

4. Грицак Я. Нарис історії України : формування модерної української нації XIX – XX ст. : навч. посіб. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.

5. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 408 с.

6. Гудь Б. З історії етнонаціональних конфліктів. Українці й поляки на Наддніпрянщині, Волині й Східній Галичині в XIX – першій половині XX ст. Харків : Акта, 2018. 482 с.

7. Гуржій О. Україна в суспільно-політичних комбінаціях імперського уряду Росії (30–90-ті рр. XVIII ст.) / [відп. ред. В. А. Смолій.

НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ін-т історії України, 2019. 205 с.

8. Донік О. Україна у складі двох імперій (остання чверть XVIII – перша половина XIX ст. Київ : Кріон, 2011. 248 с.

9. Грушевський М. С. Ілюстрована історія України. Репринтне відтворення 1913 року. Київ : Україна, 1992. 524 с.

10. Дорошенко Д. І. Історія України в 2-х томах. Т. II (від половини XVII). Київ : Глобус, 1991. 349 с.

11. Історія України: курс лекцій. В двох книгах. Кн. I. 3 найдавніших часів до кінця XIX століття / [авт. колектив Мельник Л. Г., Гуржій О. І., Демченко М. В. та ін.]. Київ : Либідь, 1991. 576 с.

12. Історія України: нове бачення / [В. Ф. Верстюк, О. В. Горань, О. І. Гуржій та ін.; під ред. В. А. Смолія]. Київ : Альтернативи, 2000. 464 с.

13. Кукса Н. В., Діденко Я. Л. Наддніпрянська минувшина. XVIII – XX століття. Черкаси : Вертикаль, видавець Кандич С. Г., 2018. 300 с.

14. *Магочій П-Р. Україна. Історія її земель та народів / [пер. з англ. Е. Гайдель, С. Грачова, Н. Кушко, О. Сидорчук ; наук. ред. С. Біленький ; ред. Л. Льченко. вид. 2-ге, доп.]. Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2017. XXII, 812 с.*

15. Реєнт О. Соціально-економічні та політичні трансформації в Україні (кінець XVIII – перші десятиліття XX століття). У 2-х кн. Кн. 2 / [НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ін-т історії України, 2021. 818 с.

16. Реєнт О. П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX століття) / [гол. ред. Р. Стасюк]. Київ : Вид-во «Арій», 2016. 320 с.

17. Романцов В. Український етнос на одвічних землях та за її межами (XVIII – XX століття). Київ : Вид-во імені Олени Теліги, 1998. 184 с.

18. Сарбей В. Г. Національне відродження України. Київ : Альтернативи, 1999. 336 с.

19. Терещенко Ю. Довге XIX століття : спротив асиміляції. Київ : Темпора, 2022. 840 с.

20. У кігтях двоглавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів / [авт. кол.: А. Галушка, І. Гирич, І. Глизь, В. Масненко, І. Монолатій, Ю. Присяжнюк, С. Шамара, В. Шандра]. Харків, 2016. 352 с.

Допоміжна література

21. Брук С. И., Кабузан В. М. Численность и расселение украинского этноса в XVIII – начале XX в. // *Советская этнография. 1981. № 5. С. 15-31.*

22. Гирич І. Б. Формування модерної української нації: теорія і суспільні виклики (XIX – початок XX ст.). Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2013. 112 с.
23. Гнатюк В. Національне відродження австро-угорських українців (1772–1880). Відень : Вид-во Накладом Союзу Визволення України, 1916. 66 с.
24. Гудь Б. Українці – поляки: хто винен? У пошуку першопричин українсько-польських конфліктів першої половини XX століття. Львів : Кальварія, 2000. 192 с.
25. Енциклопедія історії України. Т. «Україна – українці». Київ : Наук. думка, 2018. Кн. 1. 697 с.
26. Енциклопедія історії України. Т. «Україна – українці». Київ : Наук. думка, 2018. Кн. 2. 841 с.
27. Імперські ідентичності в українській історії XVIII – першій половині XIX ст. / [кол. монографія за ред. В. Ададунова і В. Склокіна]. Львів : Вид-во УКУ, 2020. 304 с.
28. Кабузан Н. В. Демографическая статистика в Галиции в конце XVIII – первой половине XIX в. // *Советские архивы. 1983. № 4. С. 65-84.*
29. Кабузан В. М. Украинцы в мире: Динамика численности и расселения 20-е годы XVIII века – 1989 год: Формирование этнических и политических границ украинского этноса / [РАН, Ин-т рос. Истории]. Москва : Наука, 2006. 658 с.
30. Кабузан Н. В. Украинское население Галиции, Буковини и Закарпаття в конце XVIII – 30-х годах XX в. // *Советская этнография. 1985. № 3. С. 15-31.*
31. Кабузан В. М., Махнова Г. П. Численность и удельный вес украинского населения на территории СССР в 1795–1959 гг. // *История СССР. 1965. № 1. С. 26-38.*
32. Каппелер А. Мала історія України = Kleine Geschichte der Ukraine / [пер. з нім. О. Блашук]. Київ : К.І.С., 2007. 260, [1] с. : карти.
33. Когут З. Коріння ідентичності. Студії ранньомодерної та модерної історії України. Київ : Критика, 2004. 352 с.
34. Національні процеси в Україні: історія і сучасність. Документи і матеріали. Довідник. У 2 ч. / [упоряд.: І. О. Кресіна (керівник), О. В. Кресін, В. П. Ляхоцький, В. Ф. Панібудьласка; за ред. В. Ф. Панібудьласки]. Київ : Вища шк., 1997. Ч. I. 583 с.
35. Пономарьов А. Етнічність та етнічна історія України: курс лекцій. Київ : Либідь, 1996. 328 с.
36. Реєнт О. П. Український національний рух у Російській імперії та політика державної влади з «українського питання» в модерну добу // *Проблеми історії України XIX – початку XX ст. 2012. Вип. 20. С. 6-37.*

37. Світленко С. І. Українське ХІХ століття: етнонаціональні, інтелектуальні та історіософські контексти: зб. наук. праць. Дніпро : Ліра, 2018. 480 с.

38. Социальная трансформация и межэтнические отношения на Правобережной Украине: 19 – начало 20 вв. Сб. ст. / [под ред. К. Мацузато (Славяно-евразийские исследования). Вып. 8]. Москва, 2005. 224 с.

39. Трощинський В. П., Шевченко А. А. Українці в світі. Київ : Альтернативи, 1999. 351 с.

40. Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності: національна доповідь / [ред. кол.: С. І. Пирожков, В. А. Смолиш, Г. В. Боряк, Я. В. Верменич, С. С. Дембіцький, О. М. Майборода, С. В. Стоєцький, Н. В. Хамітов, Л. Д. Якубова, О. В. Ясь. НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ніка-Центр, 2020. 356 с.

41. «Українське питання» в Російській імперії (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). Колективна монографія в трьох частинах. Ч. І / [відп. ред. док. іст. наук., проф. Сарбей В. Г.]. Київ : Ін-т історії України НАН України, 1999. 366 с.

42. Щербак Н. О. Національне питання в політиці царизму у Правобережній Україні (кінець ХVІІІ – початок ХХ століття): Монографія. Київ : ПЦ «Ризографіка7», 2005. 616 с.

Заняття 6. СОЦІАЛЬНО-КЛАСОВА БОРОТЬБА В УКРАЇНІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

План

1. Соціальне становище селян і загострення суперечностей між ними та поміщиками. Селянські виступи 1813–1835 років на чолі з Устимом Кармалюком.

2. Форми і характер протестів українського селянства. Київська козаччина.

3. Піднесення боротьби робітників за свої права. Робітничі виступи.

4. Рух опришків. Масові селянські виступи та заворушення в Східній Галичині.

Рекомендована література та джерела

Основна література

1. Борисенко В. Й. Курс української історії: 3 найдавніших часів до ХХ століття: навч. посіб. Київ : Либідь, 1996. 616 с.

2. Верига В. В. Нариси з історії України (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст.). Львів : Світ, 1996. 449 с.

3. Грицак Я. Нарис історії України : формування модерної української нації XIX – XX ст. : навч. посіб. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.

4. Грушевський М. С. Ілюстрована історія України. Репринтне відтворення 1913 року. Київ : Україна, 1992. 524 с.

5. Гудь Б. З історії етнонаціональних конфліктів. Українці й поляки на Наддніпрянщині, Волині й Східній Галичині в XIX – першій половині XX ст. Харків : Акта, 2018. 482 с.

6. Донік О. Україна у складі двох імперій (остання чверть XVIII – перша половина XIX ст. Київ : Кріон, 2011. 248 с. : іл.

7. Екельчик С. История Украины: Становление современной нации / [авториз. пер. с англ. Н. Климчука; ред. Е. Леенсон]. Киев : Изд-во «К.И.С.», 2010. 402 с.

8. Історія українського селянства: нариси в 2-х томах. Т. 1 / [Ін-т історії України]. Київ : Наук. думка, 2006. 631 с.

9. Історія України / [кер. авт. кол. Ю. Зайцев]. Львів : Світ, 1996. 488 с.

10. Історія України: курс лекцій. В двох книгах. Кн. I. З найдавніших часів до кінця XIX століття / [авт. кол. Мельник Л. Г., Гуржій О. І., Демченко М. В. та ін.]. Київ : Либідь, 1991. 576 с.

11. Історія України: нове бачення / [В. Ф. Верстюк, О. В. Горань, О. І. Гуржій та ін.; під ред. В. А. Смолія]. Київ : Альтернативи, 2000. 464 с.

12. Кукса Н. В., Діденко Я. Л. Наддніпрянська минувщина. XVIII – XX століття. Черкаси : Вертикаль, видавець Кандич С. Г., 2018. 300 с.

13. *Магочій П-Р. Україна. Історія її земель та народів* / [пер. з англ. Е. Гийдель, С. Грачова, Н. Кушко, О. Сидорчук ; наук. ред. С. Біленький ; ред. Л. Ільченко. вид. 2-ге, доп.]. Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2017. ХХІІ, 812 с.

14. Сарбей В. Г. Національне відродження України. Київ : Альтернативи, 1999. 336 с.

15. Терещенко Ю. Довге XIX століття : спротив асиміляції. Київ : Темпора, 2022. 840 с.

16. Турченко Ф. Г., Мороко В. М. Історія України. Кінець XVIII – початок XX століття: підруч. для 9 кл. серед, загальноосвіт. навч. закл. Київ : Генеза, 2002. 424 с.

Допоміжна література

17. Бовуа Д. Трикутник Правобережжя: царат, шляхта і народ. 1793–1914 рр. Київ : Вид-во «Кліо», 2020. 872 с.

18. Верстюк В. В., Дзюба О. М., Репринцев В. Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодні. Хронологічний довідник. Київ : Наук, думка, 1995. 688 с.

19. Гуржій І. О., Лещенко М. Н. Боротьба трудящих України за соціальне і національне визволення (XV – XIX ст.ст.). Київ : Знання, 1967. 48 с.

20. Гуржій І. О. Боротьба селян і робітників України проти феодально-кріпосницького гніту (з 80-х років XVIII до 1861 р.). Київ : Радянська шк., 1958 168 с.

21. Добржанський О. Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. Чернівці: Золоті литаври, 1999. 574 с.

22. Класова боротьба селянства Східної Галичини (1772–1849): Документи і матеріали. Київ : Наук. думка, 1974. 594, [2] с. : іл.

23. Кондратюк К. К. Нариси історії українського національно-визвольного руху XIX століття. Тернопіль, 1993. 98 с.

24. Латиш Ю. В. Декабристи в Україні. Історіографічні студії. Київ : Логос, 2014. 238 с.

25. Лещенко М. Н. Класова боротьба в українському селі в епоху домонополітичного капіталізму. Київ : Наук. думка, 1970. 304 с.

26. Марахов Г. И. Соціально-політическая боротьба на Украине в 20–40-е годы XIX века. Киев : Вища шк., 1978. 151 с.

27. Петровський В. В., Радченко Л. О., Семененко В. І. Історія України: Неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі. Вид. 2-е, випр. та доп. Харків : ВД «Школа», 2008. 608 с.

28. Реєнт О. П. Український національний рух у Російській імперії та політика державної влади з «українського питання» в модерну добу // *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* 2012. Вип. 20. С. 6-37.

29. Селянський рух на Україні: Середина XVIII – перша чверть XIX ст.: 36. докум. і матер. / [упоряд.: Л. З. Гісцова (старший упоряд.) та ін.; ред кол.: М. Н. Лещенко (відп. ред.) та ін.]. Київ : Наук, думка, 1978. 534 с.

30. Сергієнко Г. Я. Суспільно-політичний рух на Україні після повстання декабристів. 1826–1850. Київ : Наук, думка, 1971. 300 с.

31. Смолій В. А. Формування національної свідомості народних мас в ході класової боротьби. Друга половина XVII – XVIII століття. Київ : Наук, думка, 1985. 264 с.

Заняття 7. АКАДЕМІЧНИЙ ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ: ЛЮДИ, ІДЕЇ, ОРГАНІЗАЦІЇ

План

1. Українське національне відродження та його академічний період.

2. Василь Капніст і українські автономісти кінця XVIII – початку XIX ст. Іван Котляревський - засновник нової української літератури.

3. Слобожанщина – батьківщина українського національного відродження. Василь Каразін. Ізмаїл Срезневський.

4. Соціотворчий і націотворчий процеси. Рух за вивчення історії козацької України. Становлення українознавства та науки в Україні.

5. Перші мовознавчі дослідження в українознавстві. Популяризація минулого України в творах російських і українсько-російських літераторів.

Рекомендована література та джерела

Основна література

1. Аркуша О., Кондратюк К., Мудрий М., Сухий О. Час народів. Історія України XIX століття : навч. посіб. / [за заг. ред. М. М. Мудрого]. Львів : ЛНУ ім. І. Франка. 2016. 408 с. : іл.

2. Верига В. В. Нариси історії України (кінець XVIII – початок XX ст. Львів : Світ, 1996. 448 с.

3. Верменич Я. В. Конструювання української ідентичності: національні й регіональні проекти другої половини XIX – початку XX ст. / [відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ін-т історії України, 2016. 356 с.

4. Грицак Я. Нарис історії України : формування модерної української нації XIX – XX ст. : навч. посіб. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.

5. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 408 с.

6. Дорошенко Д. І. Історія України в 2-х томах. Т. II (від половини XVII). Київ : Глобус, 1991. 349 с.

7. Історія України в особах. XIX – XX ст. / [І. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. Абліцов, О. Божко та ін.]. Київ : Україна, 1995. 479 с.

8. Історія України: нове бачення / [В. Ф. Верстюк, О. В. Горань, О. І. Гуржій та ін.; під ред. В. А. Смолія]. Київ : Альтернативи, 2000. 464 с.

9. Історія української культури. У п'яти томах. Т. 4. Кн. 2. Українська культура XIX століття. Київ : Наук. думка, 2005. 1293 с.

10. Кукса Н. В., Діденко Я. Л. Наддніпрянська минувшина. XVIII – XX століття. Черкаси : Вертикаль, видавець Кандич С. Г., 2018. 300 с.

11. *Магочій П-Р. Україна. Історія її земель та народів* / [пер. з англ. Е. Гайдель, С. Грачова, Н. Кушко, О. Сидорчук ; наук. ред. С. Біленький ; ред. Л. Ільченко. вид. 2-ге, доп.]. Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2017. XXII, 812 с.

12. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Тарас Шевченко / [упоряд., авт. передм. і комент. М. С. Тимошик]. Київ : Наша культура і наука, 2003. 432 с. : іл.

13. Петровський В. В., Радченко Л. О., Семененко В. І. Історія України: Неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі. Вид. 2-е, випр. та доп. Харків : ВД «Школа», 2008. 608 с., [18] арк. іл.

14. Плохій С. Козацький міф: історія і націєтворення в епоху імперій. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2018. 400 с.

15. Плохій С. Подолати минуле : глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 408 с.

16. Прищепа О. П. «Місця зустрічі» : культурне довкілля міст Правобережної України (кінець XVIII – початок XX ст.) : монографія. Рівне : М. Дятлик, 2019. 688 с.

17. Реєнт О. Соціально-економічні та політичні трансформації в Україні (кінець XVIII – перші десятиліття XX століття). У 2-х кн. Кн. 1 / [НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ін-т історії України, 2021. 846 с.

18. Сарбей В. Г. Етапи формування української національної самосвідомості кінець XVIII – початок XX ст.) // *Укр. іст. журн.* 1993. № 7–8. С. 3-16.

19. Сарбей В. Г. Національне відродження України. Київ : Альтернативи, 1999. 336 с.

20. Терещенко Ю. Довге XIX століття : спротив асиміляції. Київ : Темпора, 2022. 840 с.

21. У кігтях двоглавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів / [авт. кол.: А. Галушка, І. Гирич, І. Глизь, В. Масненко, І. Монолатій, Ю. Присяжнюк, С. Шамара, В. Шандра]. Харків, 2016. 352 с.

Допоміжна література

22. Антологія української поезії: в 4-х т. Київ : Держ. вид-во худ. літ., 1957. Т. 1. 576 с.

23. Грабович Г. Шевченко як міфотворець: семантика символів у творчості поета / [пер. з англ. С. Павличко]. Київ : Рад. письменник, 1991. 212 с.

24. Дашкевич Я. Р. Василь Капніст – український політичний діяч // *Укр. іст. журн.* 1991. № 7. С. 78-92.

25. Іваненко О. А. Культурно-освітнє життя етнічних меншин Наддніпрянської України: на прикладі Київського навчального округу (друга половина XIX – початок XX ст.) / [відп. ред. С. В. Віднянський. НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ін-т історії України, 2021. 280 с.

26. Іванова Л. Г. Концепція слов'янського федералізму М. Костомарова і російська демократія (1840–1860) // *Гілея: науковий вісник*. : зб. наук. пр. 2019. Вип. 144 (1). С. 41–48.

27. Іванова Л. Г. Українська суспільно-політична думка XVIII – XIX ст.: напрямки, форми, тенденції. Наукові розвідки. Київ: Вид-во Київського нац. педуніверситету ім. М. П. Драгоманова, 2011. 341 с.

28. Історія української культури. У п'яти томах. Т. 4. Кн. 1. Українська культура XIX століття. Київ : Наук, думка, 2008. 1007 с. ; іл.

29. Каппелер А., Каплуновская Э. Б. Центр и элиты периферий в Габсбургской, Российской и Османской империях (1700–1918 гг.) // *Ab Imperio*. 2007. № 2. С. 17-59.

30. Магочій П. Українське національне відродження: нова аналітична структура, Галичина. Історичні есе. Львів, 1994. 718 с.

31. Національні процеси в Україні: історія і сучасність. Документи і матеріали. Довідник. У 2 ч. / [упоряд.: І. О. Кресіна (керівник), О. В. Кресін, В. П. Ляхоцький, В. Ф. Панібудьласка; за ред. В. Ф. Панібудьласки]. Київ : Вища шк., 1997. Ч. I. 583 с.

32. Обличчям до Європи: Наддніпрянська Україна в європейських науково-освітніх відносинах (друга половина XIX – початок XX ст.). Збірник документів і матеріалів / [упоряд. О. Іваненко; відп. ред. С. Віднянський. НАН України. Інститут історії України; Центральний державний історичний архів України, м. Київ]. Київ : Ін-т історії України, 2018. 430 с.

33. Ресет О. П. Український національний рух у Російській імперії та політика державної влади з «українського питання» в модерну добу // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. 2012. Вип. 20. С. 6-37.

34. Рябчук М. Від Малоросії до України: парадокси запізненого націєтворення. Київ : Критика, 2000. 303 с.

35. Сергієнко Г. Я. Суспільно-політичний рух на Україні після повстання декабристів. 1826–1850. Київ : Наук, думка, 1971. 300 с.

36. Українська ідентичність і мовне питання в Російській імперії: спроба державного регулювання (1847–1914): Збірник документів і матеріалів / [відп. ред. Г. Боряк; упоряд. Г. Боряк, В. Баран, Л. Гісцова та ін.; НАН України, Ін-т історії України; Укрдержархів, ЦДІАК України]. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2013. LXII; 810 с. : іл.

37. «Українське питання» в Російській імперії (кінець XIX – початок XX ст.). Колективна монографія в трьох частинах / [відп. ред. док. іст. наук., проф. Сарбей В. Г.] Київ : Ін-т історії України НАН України, 1999. 366 с.

38. Хрестоматія з історії України: посіб. для 7–11 кл. сер. шк. / [упоряд.: В. І. Гусев, Г. І. Тургай]. Київ : Освіта, 1996. 332 [2] с.

39. Цивілізаційне самовизначення української ідентичності в умовах Австро-Угорської та Російської імперій // *Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність* / [авт. кол.:

О. Рафальський (кер.), Я. Калакура (наук. ред.), О. Калакура, М. Юрій]. Київ : ІПіЕнд ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с. С. 201-256.

40. Юрій М. Ф. Соціокультурний світ України: Монографія. Вид. 2-е. Київ : Кондор, 2004. 738 с.

Заняття 8. КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКЕ ТОВАРИСТВО – ПЕРША УКРАЇНСЬКА ПОЛІТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ

План

1. Передумови утворення Кирило-Мефодіївського братства.
2. Виникнення та склад Кирило-Мефодіївського товариства.
3. Програмні вимоги кирило-мефодіївців. «Книга буття українського народу».
4. Практична діяльність братчиків товариства. Розгром та історичне значення товариства.

Рекомендована література та джерела

Основна література

1. Аркуша О., Кондратюк К., Мудрий М., Сухий О. Час народів. Історія України XIX століття : навч. посіб. / [за заг. ред. М. М. Мудрого]. Львів : ЛНУ ім. І. Франка. 2016. 408 с. : іл.
2. Верига В. В. Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XX ст.). Львів : Світ, 1996. 449 с.
3. Грицак Я. Нарис історії України : формування модерної української нації XIX – XX ст. : навч. посіб. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
4. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 408 с.
5. Грабович Г. Поет як міфотворець. Семантика символів у творчості Тараса Шевченка / [пер. з англ. С. Павличко; 2-ге вид., виправл. й авторизов]. Київ: Критика, 2008. 211 с.
6. Донік О. Україна у складі двох імперій (остання чверть XVIII – перша половина XIX ст. Київ : Кріон, 2011. 248 с. : іл.
7. Історія України в особах. XIX – XX ст. / [І. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. Аблицов, О. Божко та ін.]. Київ : Україна, 1995. 479 с.
8. Історіографічна класика. Антологія української історичної думки XIX – XX ст. / [відп. ред. і авт. вступ. слова В. Смолій; авт. супров. ст., уклад. приміток, комент., покажч. і бібліогр. НАН України. Інститут історії України О. Ясь]. Київ : Ін-т історії України, 2020. 600 с.
9. Історія України: нове бачення / [В. Ф. Верстюк, О. В. Горань, О. І. Гуржій та ін.; під ред. В. А. Смолія]. Київ : Альтернативи, 2000. 46 с.

10. Історія української культури. У п'яти томах. Т. 4. Кн. 2. Українська культура XIX століття. Київ : Наук, думка, 2005. 1293 с.

11. *Магочій П-Р. Україна. Історія її земель та народів* [/ пер. з англ. Е. Гайдель, С. Грачова, Н. Кушко, О. Сидорчук ; наук. ред. С. Біленький ; ред. Л. Льченко. вид. 2-ге, доп.]. Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2017. XXII, 812 с.

12. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Тарас Шевченко [/ упоряд., авт. передм. і комент. М. С. Тимошик]. Київ : Наша культура і наука, 2003. 432 с. : іл.

13. Плохій С. Козацький міф: історія і націєтворення в епоху імперій. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2018. 400 с.

14. Плохій С. Подолати минуле : глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 408 с.

15. Сарбей В. Г. Національне відродження України. Київ : Альтернативи, 1999. 336 с.

16. Терещенко Ю. Довге XIX століття : спротив асиміляції. Київ : Темпора, 2022. 840 с.

17. У кігтях двоголавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів [/ авт. кол.: А. Галушка, І. Гирич, І. Глизь, В. Масненко, І. Монолатій, Ю. Присяжнюк, С. Шамара, В. Шандра]. Харків, 2016. 352 с.

18. Шевчук В. П., Тараненко М. Г. Історія української державності: курс лекцій: навч. посіб. Київ : Либідь, 1999. 480 с.

Допоміжна література

19. Бойко М. П. Кирило-мефодіївське товариство: філософські та культурологічні ідеї національної самосвідомості та державотворення [/ Дніпродзержинський держ. техн. ун-т]. Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2006. 452 с.

20. Буцик А. К. Суспільно-політичний рух в Росії 30–50-х років XIX ст. Київ : Рад. шк., 1964. 260 с.

21. Возняк М. Кирило-Методіївське Братство. Львів : Накладом Фонду «Учітеся, брати мої», Друк. Ставропігійського Ін-ту. Ч. 3. 1921. 238 [2] с.

22. Гончарук П. С. Історичні погляди кирило-мефодіївців: навч. посіб. для студ. виш. навч. закл. Київ. славістичн. ун-т. Київ : КСУ, 2002. 180 с.

23. Доманицький В. Тарас Шевченко; синтетично-націологічні студії його життя і творчості. Чикаго : Іллінойс, 1961. 117 с. : іл.

24. Земський Ю. Польська, російська та українська еліти в змаганнях за Правобережну Україну середини XIX століття. Хмельницький, 2011. 350 с.

25. Кирило-Мефодіївське товариство: у 3 т. / [редкол.: П. С. Сахань (гол. ред.) та ін.; АН УРСР, Археограф. коміс. та ін.]. Київ : Наук. думка, 1990. Т. 1: Джерела з історії суспільно-політичного руху на Україні XIX – початку XX ст. 544 с.

26. Кирило-Мефодіївське товариство: у 3 т. / [редкол.: П. С. Сахань (гол. ред.) та ін.; АН УРСР, Археограф. коміс. та ін.]. Київ : Наук. думка, 1990. Т. 2: Джерела з історії суспільно-політичного руху на Україні XIX – початку XX ст. 696 с.

27. Кирило-Мефодіївське товариство: у 3 т. / [редкол.: П. С. Сахань (гол. ред.) та ін.; АН УРСР, Археограф. коміс. та ін.]. Київ : Наук. думка, 1990. Т. 3: Джерела з історії суспільно-політичного руху на Україні XIX – початку XX ст. 415 с.

28. Левенець Ю. А. Василь Білозерський: про одного із засновників Кирило-Мефодіївського товариства // *Укр. іст. журн.* 1994. № 2–3. С. 84–93.

29. Луняк Є. М. Роль П. Куліша в Кирило-Мефодіївському товаристві // *Література та культура Полісся. Вип. 15. Спадщина П. Куліша в сучасних дослідженнях. Ніжин, 2001. С. 55–63.*

30. Луняк Є. М. Актуальні проблеми сучасної історіографії Кирило-Мефодіївського товариства // *Грані. Дніпропетровськ, 2002. № 2. С. 24–28.*

31. Міяковський В. Книга про Кирило-Мефодіївське братство Сучасність. Мюнхен, 1963. 432 с.

32. Моця О. Микола Костомаров і Кирило-Мефодіївське братство // *Слов'янські обрії : XVI Міжнар. з'їзд славістів (м. Белград, Сербія, 20–27 серп. 2018 р.) : доп. укр. делегації / [НАН України, Укр. комітет славістів, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського]. Київ, 2018. Вип. 9. С. 429–439.*

33. Нагаєвський І. О. Кирило-Мефодіївське Християнство в Русі-Україні. Рим : ОО Василіани, 1954. 177 с.

34. Пінчук Ю. А. Микола Іванович Костомаров. Київ : Наук. думка, 1992. 231 [2] с.

35. Пінчук Ю. А. М. І. Костомаров у Києві (1844–1847 рр.) // *Укр. іст. журн.* 1992. № 5. С. 3–15.

36. Поцорко О. Ю. Феномен свободи в українських філософів-романтиків М. Костомарова, П. Куліша і Т. Шевченка // *Наукове пізнання: методологія та технологія. Філософія. 2021. Вип. 1. С. 71–77.*

37. Сергієнко Г. Я. Кирило-Мефодіївське товариство: утвердження ідеї національного відродження України в слов'янському світі // *Укр. іст. журн.* 1996. № 1. С. 14–27.

38. Сергієнко Г. Я. Т. Г. Шевченко і Кирило-Мефодіївське товариство / [відп. ред. М. Н. Лещенко]. Київ : Наук. думка, 1983. 204 [2] с.

39. Симоненко Р. Г. Кирило-Мефодіївське товариство // *Енциклопедія історії України. Т. 4. Київ : Наук. думка, 2007. С. 297-298.*

40. Україна : хронологія розвитку : імперська доба, 1800–1917 рр. / [авт., керівники проекту А. В. Толстоухов, В. О. Зубанов ; авт. О. М. Донік]. Київ : КРІОН, 2011. 560 с. : іл., порт.

41. Українська змова і месіанізм: Кирило-Мефодіївське Братство / [С. Козак; пер. з пол. і ред. М. Лесюк. Івано-Франківськ : Плай, 2004. 253 с.

42. Фрицький О. Ф. Історичні долі однієї ідеї: державно-правові аспекти програми Кирило-Мефодіївського товариства // URL : http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/14214/1/%D0%9D%D0%92%20%E2%84%961_1996_p034-043.pdf

Заняття 9. ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ НАПРИКІНЦІ XVIII – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.

План

1. Державно-політична підпорядкованість і адміністративно-територіальні особливості західноукраїнських земель.

2. Суспільно-політичний і соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель у контексті урядових реформ і контрреформ Австрійської імперії.

3. Процеси онімення, колонізації, мадяризації та румунізації етнічних українців.

4. Греко-католицьке духовенство в духовно-освітній системі західних українців. Діяльність Перемишльського культурно-освітнього осередку.

5. «Руська трійця» – переломна подія українського відродження в Галичині. І. Вагилевич, Я. Головацький, М. Шашкевич. Альманах «Русалка Дністрова» (1837) – політичний маніфест українського національного руху.

Рекомендована література та джерела

Основна література

1. Аркуша О., Кондратюк К., Мудрий М., Сухий О. Час народів. Історія України XIX століття : навч. посіб. / [за заг. ред. М. М. Мудрого]. Львів : ЛНУ ім. І. Франка. 2016. 408 с. : іл.

2. Борисенко В. Й. Курс української історії: 3 найдавніших часів до XX століття: навч. посіб. Київ : Либідь, 1996. 616 с.

3. Верига В. В. Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XX ст.). Львів : Світ, 1996. 449 с.

4. Грицак Я. Нарис історії України : формування модерної української нації XIX – XX ст. : навч. посіб. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.

5. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 408 с.

6. Гудь Б. З історії етнонаціональних конфліктів. Українці й поляки на Наддніпрянщині, Волині й Східній Галичині в XIX – першій половині XX ст. Харків : Акта, 2018. 482 с.

7. Донік О. Україна у складі двох імперій (остання чверть XVIII – перша половина XIX ст. Київ : Кріон, 2011. 248 с. : іл.

8. Історіографічна класика. Антологія української історичної думки XIX – XX ст. / [відп. ред. і авт. вступ. слова В. Смолій; авт. супров. ст., уклад. приміток, комент., покажч. і бібліогр. НАН України. Інститут історії України О. Ясь]. Київ : Ін-т історії України, 2020. 600 с.

9. *Магочій П-Р. Україна. Історія її земель та народів / [пер. з англ. Е. Гуйдель, С. Грачова, Н. Кушко, О. Сидорчук ; наук. ред. С. Біленький ; ред. Л. Ільченко. вид. 2-ге, доп.]. Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2017. XXII, 812 с.*

10. Плохій С. Брама Європи / [пер. з англ. Р. Клочка]. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 496 с.

11. Плохій С. Подолати минуле : глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 408 с.

12. Реєнт О. П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX століття) / гол. ред. Р. Стасюк. Київ : Вид-во «Арій», 2016. 320 с.

13. Сарбей В. Г. Національне відродження України. Київ : Альтернативи, 1999. 336 с.

14. Терещенко Ю. Довге XIX століття : спротив асиміляції. Київ : Темпора, 2022. 840 с.

15. У кігтях двоглавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів / [авт. кол.: А. Галушка, І. Гирич, І. Глизь, В. Масненко, І. Монолатій, Ю. Присяжнюк, С. Шамара, В. Шандра]. Харків, 2016. 352 с.

Допоміжна література

16. Аксіоми для нащадків; українські імена у світовій науці (збірник нарисів, упоряд. О. Романчук). Львів : Меморіал, 1992. 544 с.

17. Баран С. Весна народів в австро-угорській Україні // *Хроніка 2000. Вип. 23–24. Український парламентаризм: історія і сучасність. Київ, 1998. С. 165–187.*

18. Гіссем О. В., Мартинюк О. О. Історія України: кінець XVIII – початок XX ст.: навч. посіб. Київ : Ніка-Центр, 2000. 464 с.

19. Грабовецький В. В. Гуцульщина XIII – XIX століть: Історичний. Нарис. Львів : Вища шк., 1982. 151 с.
20. Грицак Я. Руслан, Богдан і Мирон: три приклади конструювання ідентичності серед галицьких русино-українців // *Україна модерна. Київ – Львів, 2003. Число 8. С. 25-50.*
21. Імперські ідентичності в українській історії XVIII – першій половині XIX ст. / [кол. монографія за ред. В. Ададунова і В. Склокіна]. Львів : Вид-во УКУ, 2020. 304 с.
22. Історія Львова. У трьох томах / [редкол.: Я. Ісаевич, М. Литвин, Ф. Стеблій]. Т. 2. Львів : Центр Європи, 2007. 559 с.
23. Кабузан Н. В. Украинское население Галиции, Буковины и Закарпатья в конце XVIII – 30-х годах XX в. // *Советская этнография. 1985. № 3. С. 72-85.*
24. Кабузан Н. В. Украинское население Закарпатья (начало XIX – 70-е годы XX в. // *Расы и народы. 1986. Вып. 16. С. 104-117.*
25. Кирчів Р. Ф. Етнографічно-фольклористична діяльність «Руської трійці» / [АН УРСР; Львівське відділення Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського]. Київ, 1990. 339 с.
26. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: В 2 т. Київ : Основи, 1994. Т. 1. 520 с.
27. Михальчук П. А., Куций І. П. Нова історія України. В 4 ч. Ч. II. Тернопіль : Вид-во Астон, 2007. 480 с.
28. Мудрий М. Національно-політичні орієнтації в українському суспільстві Галичини австрійського періоду у висвітленні сучасної історіографії // *Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2002. Вип. 37. Ч. 1. С. 465-500.*
29. Пахолків С. Українська інтелігенція у Габсбурзькій Галичині: освічена верства й емансипація нації / [пер. з нім. Х. Николин]. Львів : Піраміда, 2014. 610 с.
30. Райківський І. Я. Взаємини галицьких і наддніпрянських діячів у 1830–1840-х рр. // *Укр. іст. журн. 2009. № 1. С. 39-55.*
31. Райківський І. Ідея української єдності в громадському житті Галичини XIX століття. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2012. 912+16 с.
32. Райківський І. Я. Концептуальні засади українського національного відродження XIX століття // *Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ. 2007. Вип. XII–XIII. С. 3-14.*
33. Райківський І. Я. Концептуальні засади українського національного відродження XIX століття // *Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ. 2008. Вип. XIV. С. 3-17.*

34. «Русалка Дністрова»: Документи і матеріали /[АН УРСР. Ін-т сусп. наук та ін.; упоряд. Ф. І. Стеблій та ін.; Ф. І. Стеблій (відп. ред.) та ін.]. Київ : Наук, думка, 1989. 544 с.

35. «Русалка Дністрова». Кн. 1. Репринтне відтворення першодруку 1837 р. Львів, 2007. 4+XX+136 с.

36. «Русалка Дністрова». Кн. II. Науково-критичне видання /[ред.-упоряд. та авт. післямови М. Шалата; відп. за вип. Ф. Стеблій, Б. Якимович]. Львів, 2007. 4+XX+136+168 с.

37. «Руська трійця» в історії суспільно-політичного руху і культури України. Київ : Наук. думка, 1987. 336 с.

38. Химка І.-П. Український національний рух у Галичині ХІХ ст. в світлі нових теоретичних праць про націоналізм і національні рухи // *Формування української нації: історія та інтерпретації. Матеріали круглого столу істориків України (Львів – Брюховичі, 27 серпня 1993 р.). Львів, 1995. С. 75, 76.*

39. Шашкевич М. Повне зібрання творів /[упоряд. і ред. М. Шалата]. Дрогобич, 2012. 560 с. : іл.

40. Шпорлюк Р. Імперія та нації /[пер. з англ.]. Київ : Дух і Літера, 2000. 354 с.

Заняття 10. РЕВОЛЮЦІЯ 1848–1849 РР. У ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ

План

1. Революція в Австрійській імперії 1848 р. та проголошення громадянських свобод і скасування кріпосництва у Галичині, Буковині та Закарпатті.

2. Народження парламентаризму в Галичині. Діяльність громадських організацій у Львові і їх державно-політична орієнтація.

3. Головна руська рада – представницький орган українців і виразник культурно-освітніх інтересів українського населення Галичини.

4. Вплив революції 1848 р. на суспільну думку в Україні і політизація західноукраїнського національно-визвольного руху.

Рекомендована література та джерела

Основна література

1. Аркуша О., Кондратюк К., Мудрий М., Сухий О. Час народів. Історія України ХІХ століття : навч. посіб. /[за заг. ред. М. М. Мудрого]. Львів : ЛНУ ім. І. Франка. 2016. 408 с. : іл.

2. Верига В. В. Нариси історії України (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст. Львів : Світ, 1996. 448 с.

3. Верменич Я. В. Конструювання української ідентичності: національні й регіональні проекти другої половини ХІХ – початку ХХ ст.

/[відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ін-т історії України, 2016. 356 с.

4. Грицак Я. Нарис історії України : формування модерної української нації XIX – XX ст. : навч. посіб. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.

6. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 408 с.

7. Гудь Б. З історії етнонаціональних конфліктів. Українці й поляки на Наддніпрянщині, Волині й Східній Галичині в XIX – першій половині XX ст. Харків : Акта, 2018. 482 с.

8. Історія України в особах. XIX – XX ст. / [І. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. Абліцов, О. Божко та ін.]. Київ : Україна, 1995. 479 с.

9. Історія України: нове бачення / [В. Ф. Верстюк, О. В. Горань, О. І. Гуржій та ін.; під ред. В. А. Смолія]. Київ : Альтернативи, 2000. 464 с.

10. *Магочій П-Р. Україна. Історія її земель та народів* / [пер. з англ. Е. Гайдель, С. Грачова, Н. Кушко, О. Сидорчук ; наук. ред. С. Біленький ; ред. Л. Льченко. вид. 2-ге, доп.]. Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2017. XXII, 812 с.

11. Плохій С. Брама Європи / [пер. з англ. Р. Клочка]. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 496 с.

12. Плохій С. Козацький міф: історія і націєтворення в епоху імперій. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2018. 400 с.

13. Плохій С. Подолати минуле : глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 408 с.

14. Реєнт О. П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX століття) / гол. ред. Р. Стасюк. Київ : Вид-во «Арій», 2016. 320 с.

15. Сарбей В. Г. Національне відродження України. Київ : Альтернативи, 1999. 336 с.

16. Терещенко Ю. Довге XIX століття : спротив асиміляції. Київ : Темпора, 2022. 840 с.

17. У кігтях двоглавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів / [авт. кол.: А. Галушка, І. Гирич, І. Глизь, В. Масненко, І. Монолатій, Ю. Присяжнюк, С. Шамара, В. Шандра]. Харків, 2016. 352 с.

Допоміжна література

18. Агстнер Р. Про цісарів, консулів і купців. Австрія і Україна 1785–2010. Wien-Berlin: Lit Verlag GmbH&Co. KG, 2011. 409 с.

19. Баран С. Весна народів в австро-угорській Україні // *Хроніка 2000. Вип. 23–24. Український парламентаризм: історія і сучасність. Київ, 1998. С. 165-187.*

20. Верменич Я. В. Територіальна ідентичність українського пограниччя: історичні витоки та геополітичні впливи / [відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України]. Київ : Ін-т історії України, 2019. 367 с.

21. Гирич І. Б. Формування модерної української нації: теорія і суспільні виклики (XIX – початок XX ст.). Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2013. 112 с.

22. Гнатюк В. Національне відродження австро-угорських українців (1772–1880). Відень : Вид-во Накладом Союзу Визволення України, 1916. 66 с.

23. Головна Руська Рада (1848–1851): протоколи засідань і книга кореспонденції / [за ред. О. Турія; упоряд. У. Кришталович, І. Сварник]. Львів : Ін-т історії Церкви Українського Католицького Університету, 2002. XXXIV+270 с.

24. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів : Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2002. 752 с.

25. Каппеле А., Каплуновская Э. Б. Центр и элиты периферий в Габсбургской, Российской и Османской империях (1700–1918 гг.) // *Ab Imperio*. 2007. № 2. С. 17-59.

26. Кураев О. О. Український чинник у системі політичних інтересів Відня та Берліна (1843–1914) // *Укр. іст. журн.* 2006. № 1. С. 43-61.

27. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: В 2 т. Київ : Основи, 1994. Т. 1. 520 с.

28. Михальчук П. А., Куций І. П. Нова історія України. В 4 ч. Ч. II. Тернопіль : Вид-во Астон, 2007. 480 с.

29. Мудрий М. Руський Собор 1848 року: організація та члени // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2008. Вип. 16. С. 107-126.*

30. Пахолків С. Українська інтелігенція у Габсбурзькій Галичині: освічена верства й емансипація нації / [пер. з нім. Х. Николин]. Львів : Піраміда, 2014. 610 с.

31. Седляр О. «Галицько-руська матиця»: завдання, організація, члени товариства (1848–1870) // *Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2012. Вип. 21. С. 668-692.*

32. Сіромська Г. Народний Дім у Львові: від старорусинства до русофільства (середина XIX – початок XX ст. Львів : Тріада плюс, 2014. 272 с. : іл.

33. Стеблій Ф. І. Боротьба селян Східної Галичини проти феодального гніту в першій половині XIX ст. Київ : АН УРСР, 1961. 320 с.

34. Стеблій Ф. І. Визначна пам'ятка української політичної думки середини XIX століття – «Слово перестороги» Василя Подолинського // *Записки Наукового товариства імені Шевченка. Львів, 1994. Т. ССХХVIII: Праці Історично-філософської секції. С. 434-487.*
35. Стеблій Ф. І. Революції 1848–1849 років у Європі і Україна. Київ : Знання, 1973. 46 с.
36. Тарас Шевченко і Галичина. Статті і матеріали [/ упоряд. і ред. Ф. Стеблій]. Львів : Львів. Нац. ун-т ім. І. Франка, 2014. 424 с.
37. Турій О. Національне і політичне полонофільство серед греко-католицького духовенства Галичини під час революції 1848–1849 років // *Записки Наукового товариства імені Шевченка. Львів, 1994. Т. ССХХVIII: Праці Історично-філософської секції. С. 183-206.*
38. Турій О. «Українська ідея» в Галичині в середині XIX століття // *Україна модерна. Львів, 1999. Число 2–3. С. 59-75.*
39. Франко І. Панщина та її скасування 1848 р. в Галичині // *Франко І. Я. Зібрання творів у 50 т. Київ : Наук. думка, 1986. Т. 47. С. 108-109.*
40. Шульга І. Г. Соціально-економічні відносини і класова боротьба на Закарпатті в кінці XVIII – першій половині XIX ст. Львів : Світ, 1965. 268 с.
41. Юрейко О. Головна Руська Рада і Центральна Рада Народова: особливості відносин // *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки. Вип. 10. Острог : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2008. С. 84-94.*

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Заняття 1. ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР УКРАЇНИ ТА ЇЇ МІСЦЕ В ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ І ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКАХ КРАЇН ЄВРОПИ НАПРИКІНЦІ XVIII – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.

При вивченні цієї теми слід передусім спиратися на те, що для професійного розуміння багатоплановості і внутрішньої різноманітності й динаміки суспільних процесів в Україні наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст., у тому числі військово-політичних, соціально-економічних, етноконфесійних, національних, духовно-культурних, їх необхідно розглядати в широкому геополітичному, геостратегічному та загальноєвропейському контекстах, а відтак із більшим врахуванням геополітичних композицій, різноспрямованих інтересів, відмінних поведінкових зразків і віртуальних образів.

Варто засвоїти, що як важливий сегмент європейського простору, українські землі виступали на цьому етапі їх розвитку ареною зіткнення інтересів багатьох держав, які використовували всі наявні засоби в боротьбі за їх забезпечення. Потрібно виходити з того, що українці, втративши свою державність, в таких умовах були приречені боротися за свою національну окремішність й відстоювати своє суверенне право на самовизначення. При цьому процеси формування політичної нації та національно-державної ідентичності у нас виявилися неймовірно ускладненими асиметрією у розвитку регіонів і неспівмірністю ціннісних, у тому числі зовнішньополітичних орієнтацій.

Розглядаючи питання теми семінарського заняття, потрібно пам'ятати, що українські землі стали об'єктом як дипломатичних, так і воєнно-політичних інтересів низки європейських держав. Слід взяти до уваги, що геополітичне становище України визначало її місце в експансіоністських планах сусідніх держав. До прикладу, активно втручаючись у вирішення «східного питання», європейські та турецькі дипломати надавали етнічним українським землям особливого значення. Потрібно наголосити, що інший вектор військових, політичних, економічних, соціокультурних та інших інтересів європейських держав щодо України пов'язаний із діяльністю урядів тих країн, які загарбали її окремі частини. Ключовими серед цих заходів були методи колонізаторської, асиміляційної політики, покликані якнайшвидше інтегрувати українські регіони в тіло відповідної метрополії. При цьому за своєю спрямованістю та кінцевою метою певна частина урядових

акцій Російської та Австрійської імперій щодо українства лежала в дипломатичній площині, які можна кваліфікувати, скоріше, як «внутрішню дипломатію» на землях, котрі вони інкорпоровували. Окремо доцільно розглянути питання про західноукраїнські землі в фокусі європейської дипломатії на межі XVIII – XIX ст., про європейську політику та Україну періоду наполеонівських війн, а також про перебування українських земель в епіцентрі політичних та економічних інтересів провідних країн і народів Європи під час весни народів і народної дипломатії кінця 40-х рр. XIX ст.

Заняття 2. ГОСПОДАРСЬКИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ. ПОЧАТОК ПРОМИСЛОВОГО ПЕРЕВОРОТУ

Готуючись до заняття, слід передусім зосередити увагу до розмови та осмислення про те, що приєднання південноукраїнських і правобережних українських земель до Росії і західноукраїнських земель – до складу Австрійської монархії, з одного боку порушили існуючі до того часу господарські зв'язки та призвело до руйнування або гальмування позитивних тенденцій у господарському розвитку; з іншого спричинило до зміцнення інтеграційних економічних зв'язків між українськими регіонами та початок формування єдиного господарського ринку України.

Втім, у першій половині XIX ст. російські й австрійські володарі не розглядали українські території лише як аграрні регіони, які мали обслуговувати більш промислово розвинуті центральні райони своїх імперій. Уряди та місцеві органи влади докладали зусиль, щоб максимально використати господарський розвиток українських земель максимально спрямувати на потреби самодержавства і всієї імперії через систему податків і виконання численних повинностей. Варто зробити акцент на тому, що в першій половині XIX ст. відбулася певна спеціалізація сільськогосподарського та промислового виробництва. Окремо необхідно охарактеризувати потенціал, місце і роль внутрішньої та зовнішньої торгівлі України, простежити обсяги і структуру експорту й імпорту товарів. Слід навести конкретні факти про те, що панщина, кріпосне право та інші форми експлуатації селянства гальмували розвиток індустрії, сільського господарства та внутрішнього ринку. Нагальна потреба в розширенні товарного виробництва і торговельних зв'язків, промисловий переворот, який почався в Україні у 20–30-х рр. XIX ст., посилювали розклад кріпосницької системи, сприяли збільшенню кількості капіталістичних підприємств, появі нових галузей економіки, формуванню прошарку підприємців і вільнонайманих

робітників. Українські території як провідний аграрний центр імперії Романових поступово перетворювалися на ключову складову у загальноімперському ринку.

Заняття 3. КРИЗА КРІПОСНИЦТВА ТА РОЗВИТОК НОВИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.

Під час підготовки та проведення першого семінарського заняття на тему «Криза кріпосництва та розвиток нових соціально-економічних відносин в Україні у першій половині XIX століття» кожен здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти передусім повинен ознайомитися з найновішою науковою та навчальною літературою, де висвітлюється історія України зазначеного періоду. З'ясувати, на яких методологічних і теоретичних засадах її автори розкривають події, явища і факти української історії, виявити об'єктивність їх викладу, а також стан розкриття різних аспектів суспільного життя на етнічних українських землях цього часу. Слід із використанням карти «Україна в першій половині XIX століття» виробити чіткі навички безпомилково вказати, які українські землі наприкінці XVIII ст. на основі поділів Речі Посполитої відійшли до Росії та Австрії і яким був їх адміністративно-територіальний устрій та регіональний поділ у складі іноземних держав. Водночас потрібно засвоїти інформацію про заселення українцями території, що увійшли до складу Росії в результаті російсько-турецьких війн першої половини XIX ст. і вміти аналізувати етапи заселення території України.

Здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти має засвоїти, на яких принципах будувалася російська і австрійська колоніальна політика в українських землях наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст., які цілі вони переслідували. Це дозволить переконатися в тому, які якісні зміни в житті українського народу відбулися наприкінці XVIII ст. внаслідок ліквідації російським самодержавством його державності, розчленування українських земель між Російською та Австрійською імперіями та проведення ними на українських землях інкорпораційної політики. Проаналізувати, яку роль у цьому відіграли адміністративно-територіальні перетворення, здійснені російським і австрійським урядами. Засвоїти суть, основний зміст і особливості політики метрополій у загарбаних ними українських землях. Охарактеризувати, в чому полягали особливості та суперечливий характер розвитку аграрного сектора економіки України в умовах кризи феодально-кріпосницьких відносин й зародження нових соціально-економічних відносин і

простежити як вони відбилися на становищі українців, їх соціально-класовій диференціації. Слід всебічно в'яснити специфіку переростання середньовічної промисловості в індустріальну в підросійські і підавстрійській Україні, яку роль у цьому відіграли імперські уряди і їх органи державної влади на місцях. Особливу увагу необхідно звернути і на причини і чинниках загострення соціальних суперечностей на території українських земель, які перебували в складі сусідніх імперій. Важливо і те, щоб кожний майбутній фахівець усвідомив не тільки негативні аспекти від втрати українцями своєї державності, а й позитивні сторони того, що більшість українських земель опинилися та розвивалися в складі Російської імперії.

Заняття 4. ПОЛІТИЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО РУХУ УКРАЇНИ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Вивчаючи тему, насамперед варто засвоїти основні досягнення української історіографії питання. При цьому звернути увагу на праці, в яких найкраще висвітлено зародження серед різних верств підросійської України критичного ставлення до суспільного ладу Російської імперії. З'ясувати масштаби, опозиційний характер, спрямованість і вплив масонських лож на суспільний розвиток українських земель. В'яснити причини, чому саме в Харкові з'явився перший політичний гурток. Проаналізувати, в чому полягало вільнодумство у Ніжинській гімназії. Необхідно вміти провести порівняння між обома осередками для виявлення спільного та особливого у їх політичних намірах. Слід переконатися, чому у середовищі масонів і перших політичних гуртків не знаходилося місця для реалізації назрілих питань українського визвольного руху.

Особливу увагу потрібно звернути на спроби об'єднати польський і український визвольні рухи у 30-х рр. ХІХ ст. Вивчити, яким бачили поляки майбутнє українців і чи воно могло задовольнити їх потреби. Порівняти національно-визвольний рух в Україні першої та другої чверті ХІХ ст.

Пояснити, чому між поляками і українцями, які були пригнобленими національними меншинами в складі імперій Габсбургів і Романових, відносини впродовж першої половини ХІХ ст. залишалися напруженими. Обгрунтувати, чому жодна з російських і польських політичних сил не відстоювала і не прагнула реалізувати наболілих завдань українського національно-визвольного руху.

Вивчення теми має на меті сформуванню кожному студентом наукове уявлення про розгортання руху декабристів в Україні, їх зв'язок із

Петербурзьким Союзом порятунку і Московським Союзом благоденства. З цією метою слід простежити діяльність гуртків передової інтелігенції і офіцерів у Києві, «Залізні персні» Кам'янці-Подільському. Особливу увагу приділити аналізу роботи Південного товариства дворянських революціонерів в Україні (1821–1825), зокрема Тульчинської, Васильківської і Кам'янської управ.

Охарактеризувати конституційний проект П. Пестеля «Руська правда» та програмні документи товариства об'єднаних слов'ян «Правила» і «Клятва» у Новоград-Волинському на чолі з П. і А. Борисовими та поляком Ю. Люблінським. Проаналізувати зміст переговорів між Південним товариством дворянських революціонерів і Товариством об'єднаних слов'ян та процес їх злиття. Таємні організації польського Патріотичного товариства в Україні (1821–1826) В. Лукасінського, М. Мохнацького та ін. Переговори та домовленості між російськими революціонерами та представниками польського Патріотичного товариства. Малоросійське товариство В. Лукашевича на Полтавщині та ідея незалежності України (1821–1825).

Дати характеристику плану, підготовки та організації повстання у Петербурзі, пояснити причини його поразки.

Відтворити підготовку, плани, організацію виступу Чернігівського полку в Україні та ролі в цьому С. Муравйова-Апостола.

Обґрунтувати причини поразки декабристського руху в Україні та показати його історичну роль.

Заняття 5. МІЖНАЦІОНАЛЬНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Готуючись до заняття передусім слід з'ясувати, яким був природний рух населення, що собою представляли міграційні та етнічні процеси на території етнічних українських земель наприкінці ХVІІІ – у першій половині ХІХ ст. Для цього необхідно порівняти національний склад мешканців Лівобережної, Правобережної, Південної та Західної України і динаміка його змін за результатами п'ятої- дев'ятої ревізій.

Важливо осмислити суть і зміст української колонізації Нижнього Подніпров'я та Причорномор'я, проаналізувати чисельне та пропорційне співвідношення титульного народу і національних меншин в різних регіонах етнічних українських земель, а також міграційні процеси в Україні та збільшення питомої ваги національних меншин у складі українського населення.

Доцільно виявити чинники та розкрити русифікаційні процеси в Наддніпрянській Україні, підкреслити, що міста виступали анклавом русифікаторської політики самодержавства.

Охарактеризувати процеси русифікації міст і євреїзації містечок підросійської України, колонізаційні процеси в Галичині.

Прослідкувати зростання частки українців у Південній і Південно-Східній Україні, зростання чисельності іноземців за рахунок західноєвропейських колоністів і пояснити, якими у зв'язку з цим були історичні випробування української нації в першій половині XIX ст.

На основі засвоєного матеріалу висвітлити, на яких засадах будувалися українсько-російські та російсько-українські відносини і якими причинами зумовлювався національно-визвольний рух в Україні. Відстежити політичні, економічні, територіальні, правові, ідеологічні та культурні аспекти міжнаціональних відносин у Наддніпрянській та Західній Україні та вплив на них політики російського самодержавства. Охарактеризувати українсько-польські суперечності та їхній вплив на етнополітичну ситуацію Правобережної України і показати яким було місце євреїв у системі міжнаціональних відносин.

Заняття 6. СОЦІАЛЬНО-КЛАСОВА БОРОТЬБА В УКРАЇНІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.

Вивчення теми передбачає з'ясування кожним студентом причин загострення кризи у господарстві та погіршення становища селянства України, які зумовили активізацію соціально-класову боротьбу українського населення. Серед них передусім слід звернути увагу на запровадження кріпосництва в Лівобережжі, перенесення феодално-кріпосницьких відносин у Правобережну Україну, введення панщини в Південній Україні та зростання повинностей у всіх українських землях, свавілля і масові знущання дворян і польських магнатів та шляхти над українськими селянами. Потрібно розкрити, що собою представляла «чорна реакція» в Україні, простежити масове зубожіння селян та характер диференціації в селянському середовищі.

Важливо відтворити, як позначилися спроби самодержавства пом'якшити соціальні протиріччя та обмежити експлуатацію селянства за допомогою «інвентарних правил».

Проаналізувати, як криза кріпосницької системи відбилася на відносинах між поміщиками і селянами. Навести приклади, які засвідчують нестихаючу антифеодалну боротьбу як об'єктивний вияв і наслідок загострення соціальних суперечностей в суспільстві України. Зупинитися на формах і змісті антифеодалного руху: селянській

непокорі мешканців с. Підвисокого Уманського повіту Київської губернії, масових втеч кріпаків у Бессарабію, на Південь, Кубань і Дон.

Окремо необхідно виділити селянські виступи 1813–1835 рр. на чолі з Устимом Кармалюком, підкресливши їх розмах, соціальну базу, спрямованість, обмеженість, місце та соціальні наслідки.

Опираючись на наукову літературу, виявити причини розгортання київської козаччини – наймасовішого селянського руху першої половини XIX ст. й розкрити її особливості, основний зміст і вплив на поведінку властей, суспільне життя Наддніпрянщини.

Охарактеризувати тенденцію до піднесення боротьби робітників України за свої соціальні права, в тому числі виступи робітників Києво-Печерської лаври, Луганського ливарного заводу, Писарівської мануфактури на Харківщині, Машівської суконної фабрики тощо.

Проаналізувати ставлення до корінних українців з боку австрійських властей, польських, мадярських і румунських поміщиків. Вказати причини руху опришків, масових селянських виступів і заворушень у Східній Галичині. Проілюструвати на конкретних прикладах масштаби руху за переселення на Буковину, заворушень на Чортківщині, Комарівщині та Сколівщині. Пояснити, чим були викликані повстання селян Східної Словаччини влітку 1831 р., виступи селян Русько-Довгопільської дільниці 1843–1844 рр. і селянське повстання в Галичині 1846 р.

Узагальнити значення соціально-класової боротьби в регіоні і її впливи на соціальну самосвідомість учасників. Провести аналогії причин, форм, ступеню організованості протестів українців.

Заняття 7. АКАДЕМІЧНИЙ ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ: ЛЮДИ, ІДЕЇ, ОРГАНІЗАЦІЇ

У ході вивчення теми необхідно засвоїти суть і зміст поняття «національно-культурне відродження». Сформувати на основі вивчення сучасної історичної літератури знання щодо генези та періодизації національного відродження в Україні. Запам'ятати, що Слобожанщина виступила батьківщиною українського національного відродження.

З'ясувати, які суспільні верстви стояли біля витоків першого - дворянського (шляхетського) періоду національно-культурного відродження в обох частинах України. Звернути увагу на те, в чому полягали заслуги В. Капніста і українських автономістів кінця XVIII – початку XIX ст. Виявити свої знання про І. Котляревського як засновника нової української літератури; про місце і роль В. Каразіна, І. Срезневського в українському національному відродженні; про

становлення українознавства та науки в Україні, зокрема про праці О. Рігельмана, А. Чепи, Я. Маркевича, Б. Каменського, Й. Бородянського, О. Павловського, Івана Войцеховича, М. Цертелева; про популяризацію минулого України в творах російських і українсько-російських літераторів.

Простежити передумови культурного відродження в західноукраїнських землях. Вміти відтворити процес розгортання національного відродження в західноукраїнських землях. Проаналізувати особливості розвитку освіти і культури в регіоні. Вияснити, чому саме греко-католицькі священники виступили будителями національної свідомості українців регіону. Охарактеризувати діяльність першого просвітницького товариства греко-католицьких священників у Перемишлі. Показати обґрунтування І. Могильницьким ідеї самостійності української мови у працях «Грамматика української мови» та «Відомість о руській язичі». Відзначити, що на першому етапі національного відродження в Західній Україні були створені фундаментальна шеститомна «Історія карпатських русинів» і порівняльна «Грамматика слов'яно-руської мови» М. Лучкая.

З'ясувати причини переміщення центру українського відродження до Львова, чому появу «Руської трійці» в науковій літературі трактують як переломну подію українського відродження в Галичині. Показати, яку роль у ньому відіграли представники «Руської трійці» І. Вагилевич, Я. Головацький і М. Шашкевич. Охарактеризувати альманах «Русалка Дністрова» (1837) як політичний маніфест українського національного руху та підкреслити, що основні програмні засади цього руху обґрунтував Я. Головацький у статті «Становище русинів в Галичині» (1846). Охарактеризувати діяльність перших культурно-освітніх організацій галицьких українців після революції 1848 р.

Вияснити причини і фактори, чому діячі дворянського (шляхетського) періоду національно-культурного відродження були приречені на поразку.

Заняття 8. КИРИЛО-МЕФОДІВСЬКЕ ТОВАРИСТВО – ПЕРША УКРАЇНСЬКА ПОЛІТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ

Вивчення теми дозволить майбутнім фахівцям переконатися в тому, якими були передумови та чинники появи Кирило-Мефодіївського товариства. Дасть можливість скласти цілісне наукове уявлення про те, яким бачили майбутнє України представники різних течій суспільно-політичного руху наприкінці XVIII – в 30-х роках XIX ст. Для цього слід

звернути увагу на розвиток української національної ідеї в суспільно-політичному русі України першої половини XIX ст.

Відзначити особливу роль козацької старшини у виробленні української національної ідеї, значенні в цьому політичного трактату українського народу «Історія Русів».

Показати історичне місце в політичній історії України Тараса Шевченка, передусім у обґрунтуванні ним ідеї національної незалежності України.

Охарактеризувати, як було утворене, хто стояв біля витоків і яким був соціальний склад Кирило-Мефодіївського братства. Роль національно свідомих різночинців у вивченні та поширенні ідейної спадщини України. Дати характеристику діяльності найвидатніших діячів товариства – М. Костомарова і П. Куліша.

Проаналізувати програмні документи товариства – «Книгу буття українського народу» і «Статут слов'янського братства Св. Кирила і Мефодія». Підкреслити історичне покликання України. Наголосити на ідеї товариства щодо політичного об'єднання слов'ян у демократичну державність. З'ясувати загальний вплив діяльності кирило-мефодіївців на розвиток українського національного руху. Узагальнити історичне місце та значення Кирило-Мефодіївського братства в державотворчому процесі українського народу.

Заняття 9. ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ НАПРИКІНЦІ XVIII - У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.

На початку підкреслити, як будувалася державна підпорядкованість західноукраїнських земель. Розкрити політичні умови, в яких відбувався соціально-економічний розвиток краю. Охарактеризувати прогресивний вплив реформ Марії-Терезії та Йосифа II на суспільно-політичний, соціально-економічний і духовно-культурний розвиток земель Західної України та реакційність заходів Леопольда II і Франца II по відношенню до українських земель і їх наслідки. З'ясувати еволюцію частини поміщицьких господарств у капіталістичному напрямі та засилля поміщиків у промисловому секторі економіки, систему тяжкого соціального і національного гніту, поглиблення соціальних антагонізмів як вияв розкладу та глибокої кризи феодально-абсолютистського ладу та обґрунтувати об'єктивну необхідність звільнення українців від феодальних пут і становлення нового устрою.

Пояснити причини нерозвиненості соціальної структури суспільства Західної України, акцентуючи увагу на реакційності централізаторської політики феодально-абсолютистської австрійської монархії,

запровадження урядом К. Меттерніха суворого бюрократично-поліцейського режиму, викорінення національної самобутності корінного населення і його асиміляцію. Простежити, як відбувалася дискримінація української мови і водночас забезпечувалося привілейоване становище польської, румунської і угорської мов і зв'язок із цим процесів онімечення, полонізації, мадяризації та румунізації етнічних українців, а відтак руйнування національної свідомості корінного населення.

Особливу увагу слід звернути на передумови культурного відродження, роль у ньому греко-католицьких священників. Потрібно охарактеризувати діяльність Перемишльського культурно-освітнього осередку, показати обґрунтування ідеї самостійності української мови І. Могильницьким у працях «Граматика української мови» та «Відомість о руській язичі», дати характеристику першої наукової історичної праці І. Базиловича «Короткий нарис фундацій фундації Федора Коріатовича», фундаментальної шеститомної «Історії карпатських русинів» та «Граматики слов'яно-руської мови» М. Лучкая.

Варто зауважити про українські народні пісні кириличною азбукою буковинця І. Велигорського. Пояснити причини і як відбулося переміщення центру українського відродження до Львова, місце у національному відродженні у Західній Україні «Руської трійці» і їх альманаху «Русалка Дністрова», визначити основні програмні засади Головної Руської Ради як першої української політичної організації в регіоні. Охарактеризувати роботу першого з'їзду діячів української культури і науки. Завершити розгляд теми розкриттям обґрунтування Василем Подолинським ідеї незалежної України в брошурі «Слово перестороги».

Заняття 10. РЕВОЛЮЦІЯ 1848–1849 РР. У ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ

Враховуючи вплив на західноукраїнські землі революції 1848–1849 рр., необхідно з'ясувати як перебіг революційних подій у Австрійській імперії та проголошення австрійським цісарем конституції про надання громадянам свободи слова, друку, зборів, скликання парламенту сприйняли в краї. Підкреслити важливість скасування кріпосної системи у Галичині та Буковині і пояснити причини численних селянських виступів проти поміщицьких сервітутів й у чому полягало формальне скасування панщини на Закарпатті.

Розкрити як під час революції змінювалася поведінка українців у їх боротьбі за задоволення своїх культурно-освітніх потреб і роль у цьому національної інтелігенції. Охарактеризувати зміст петиції львівських українців австрійському цісарю з вимогами рішучих перетворень у

культурній сфері та усвідомлення галицькою інтелігенцією необхідності та власної активної участі в національно-культурних і політичних перетвореннях. Звернути увагу на те, якою була роль газети «Зоря Галицька» у піднесенні національної свідомості серед населення краю.

Проаналізувати зародження українсько-польського протистояння в Галичині, створення галицькими поляками своєї організації – Центральної Ради народової та відстоювання більшістю з них точки зору, що галицькі українці є гілкою польського народу, а українська мова – діалектом польської. Зауважити причини і наміри щодо створення Центральною Радою народовою «Руського собору».

Головну увагу зосередити на заснуванні у Львові представницького органу та виразника культурно-освітніх інтересів українського населення Галичини Головної руської ради, характеристиці намірів невеликої частини її представників створити слов'янську федерацію, а інших її членів – домогтись незалежної української держави з центром у Києві. Пояснити, в чому полягав зміст рішень Головної руської ради в сфері культури і освіти.

Розкрити причини загострення протистояння між польським і українським рухами, простежити основні наміри учасників Слов'янського з'їзду у Празі та ухвалення ним рішень про рівноправність української мови в школах і державних установах, рівність національностей і віросповідань.

Охарактеризувати вибори до австрійського парламенту, розвиток революційних подій на Буковині та в Закарпатті, під час львівського збройного повстання 1848 р.

Завершити вивчення теми варто аналізом причин поразки революції в Австрії та її відголоску в формі нової хвилі урядової реакції в західноукраїнських землях.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ

1. Обґрунтувати, на яких принципах будувалася російська і австрійська колоніальна політика в українських землях.

2. Розкрити, які українські землі відійшли після поділів Речі Посполитої до Австрії та Росії.

3. Адміністративно-територіальний устрій і регіональний поділ українських земель у складі іноземних держав.

4. Порівняти етнічні кордони України з адміністративними 'кордонами губерній Російської імперії і кордонами українських земель Австрійської імперії.

5. Проаналізувати етапи заселення території України. Особливу увагу зверніть на останні етапи.

6. Охарактеризувати національний склад населення України.

7. Розкрити, в чому проявлявся національний та соціальний гніт українського населення в Російській та Австрійській імперіях?

8. Простежити спільні та відмінні ознаки у політиці Російської та Австрійської імперій щодо українців.

9. Пояснити, з якою метою і як правлячі кола Російської та Австрійської імперій використовували в Україні стародавній принцип «Поділяй і володарюй»?

10. Розкрити, як позначилася на становищі України російсько-турецька війна 1806–1812 рр.?

11. З'ясувати, який вплив на Україну мала російсько-французька війна 1812 р.?

12. Пояснити, як відгукнулися в Україні події російсько-турецької війни 1828–1829 рр.?

13. Охарактеризувати причини створення Азовського козачого війська.

14. Обґрунтувати, що таке «українське питання» і який вплив воно справляло на міжнародні відносини?

15. Зробити узагальнюючий аналіз про те, у чому проявлялася криза поміщицького господарства?

16. Розкрити, яким було становище селянства та суть урочної системи.

17. Пояснити, чим було викликане введення військових поселень?

18. Дати характеристику змін у сільському господарстві, які свідчили про проникнення туди ринкових відносин.

19. Що таке промисловий переворот? Охарактеризувати особливості промислового перевороту в Україні.

20. Показати, в чому полягали особливості розвитку промисловості і торгівлі України. Які важливі галузі промисловості в Україні не розвивалися і чому?

21. Пояснити, чим зумовлювалося зростання чисельності міського населення в першій половині XIX ст.

22. Пояснити, які нові соціальні групи появились в містах України в першій половині XIX ст.? З чим пов'язана їх поява?

23. Охарактеризувати політику російського царизму щодо України в першій половині XIX ст.

24. Розкрити форми і характер протесту українського населення проти посилення соціального гніту.

25. Пояснити, у чому полягав героїзм і трагізм особистості Устима Кармелюка. Дати характеристику соціально-класової боротьби мешканців Правобережної України першої половини XIX ст.

26. Проаналізувати особливості масового руху селянства – «Київська козаччина».

27. З'ясувати вплив антикріпосницької боротьби в Україні на подальший розвиток її суспільства.

28. Охарактеризувати умови та обставини початку українського національного відродження.

29. Проаналізувати роль української козацької старшини в історії українського національного відродження.

30. Обґрунтувати, який вплив на суспільно-політичний рух в Україні справили події в Західній Європі?

31. Висвітлити діяльність в Україні масонських лож.

32. Порівняти положення «Руської правди» щодо ліквідації кріпосного права та про принципи організації міжнаціонального співжиття в майбутній демократичній державі.

33. Порівняти пункти «Руської правди» і зміст Конституції М. Муравйова щодо вирішення національного питання в Російській імперії.

34. Сформулювати розуміння української національної ідеї в першій половині XIX ст.

35. Розкрити внесок козацької старшини першої половини XIX ст. у розвиток української національної ідеї.

36. Дати характеристику ідей, якими керувались кирило-мефодіївці та їх програмні документи.

37. Яке значення мала діяльність Кирило-Мефодіївського братства для розвитку українського національного руху, для розробки національної ідеї?

38. Розкрити вплив імператорських реформ у Австрії на релігійне і культурне життя західноукраїнських земель.

39. Обґрунтувати, чим був викликаний поступовий занепад

сільського господарства і повільні темпи розвитку промисловості західноукраїнських земель.

40. Чим пояснюється активна участь у поширенні української національної ідеї греко-католицьких священників у Західній Україні?

41. Розкрити суть і основні напрямки діяльності просвітницького товариства у Перемишлі.

42. Охарактеризувати діяльність «Руської трійці».

43. Показати роль в національному відродженні Маркіяна Шашкевича.

44. Обґрунтувати, чому поява «Русалки Дністрової» стала важливою віхою в українському національному відродженні, національно-визвольному русі.

45. Порівняти погляди на історію українського народу членів Головної руської ради та польської національної меншини в Галичині.

46. Дати оцінку програмних засад Головної руської ради.

47. Визначити головні напрямки діяльності українських депутатів у Австрійському парламенті та вказати значення парламентської діяльності українських депутатів у розвитку національно-визвольного руху в західноукраїнських землях.

48. Розкрити, коли і за яких обставин відбулося збройне повстання у Львові. Які райони Західної України охопив масовий селянський рух?

49. Пояснити, чому творчість і громадсько-політична діяльність Шевченка, Куліша та їхніх однодумців викликала шалену лють самодержавства?

50. Охарактеризувати особливості розвитку української архітектури першої половини XIX ст.

51. Висвітлити найважливіші досягнення професійного музичного мистецтва України в першій половині XIX ст.

52. Назвати українських художників першої половини XIX ст. і охарактеризувати їхню творчу спадщину.

53. Пояснити, які політичні питання щодо українських земель не були розв'язані під час революції 1848–1849 рр. у Австрії.

54. Розкрити, чим зумовлювалося наростання впливу «москвофілів» у західноукраїнських землях після революції 1848 р.

ЗАВДАННЯ ДО МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

1. Предмет історії України першої половини XIX ст.
2. Сучасна історіографія проблеми.
3. Загальна характеристика українських земель наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст.
4. Політична і етнічна географія та імперська політика в українських землях.
5. Формування української нації.
6. Адміністративно-територіальний устрій і регіональний поділ українських земель у складі Російської імперії.
7. Адміністративно-територіальні перетворення та регіональний поділ українських земель у складі Австрійської імперії.
8. Система управління українськими землями в складі сусідніх імперій.
9. Україна в епіцентрі європейської дипломатії.
10. Західноукраїнські землі у фокусі європейської дипломатії та контексті реалізації зовнішньополітичного курсу Австрії.
11. Зовнішньоторговельні зв'язки України наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.
12. Революційні події в Європі у 1848 р. і народна дипломатія українців.
13. Природний рух населення, міграційні та етнічні процеси на території етнічних українських земель.
14. Русифікаційні процеси в Наддніпрянській Україні. Міста – анклавни русифікаторської політики самодержавства.
15. Історичні випробування української нації в першій половині XIX ст.
16. Вплив розкладу феодално-кріпосницької системи на господарський розвиток України.
17. Кризовий характер сільського господарства.
18. Трансформація сільськогосподарського виробництва. Розвиток буржуазних відносин на Півдні України.
19. Технічна революція в національній промисловості. Переростання середньовічної промисловості на індустріальну.
20. Поширення товарно-грошових відносин і зміцнення внутрішнього ринку. Посилення торговельних зв'язків між різними регіонами України.
21. Криза та занепад феодално-кріпосницьких і розвиток нових соціально-економічних відносин.

22. Вториння товарно-грошових відносин у поміщицьке господарство. Перебудова виробничих відносин поміщиків і кріпаків на основі купівлі-продажу робочої сили.
23. Інвентарна реформа в Правобережній Україні.
24. Укрупнення промислового виробництва. Формування буржуазії і робітництва. Формування національної інтелігенції.
25. Діяльність декабристів в Україні. Організація офіцерів «Залізні персні» в Кам'янці-Подільському.
26. Створення і діяльність у Тульчині Південного товариства. Програмний документ «Руська правда».
27. Товариство об'єднаних слов'ян у Новоград-Волинському.
28. Політичний гурток у Харкові й політизоване вільнодумство в Ніжинській гімназії. Опозиційні настрої харківської інтелігенції.
29. Політизація західноукраїнського національно-визвольного руху під час революції 1848 р.
30. Методологічні проблеми українсько-російських та російсько-українських відносин і національно-визвольного руху в Україні.
31. Зміни в етнонаціональній ситуації України наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. та їх особливості.
32. Політичні, економічні, територіальні, правові, ідеологічні та культурні аспекти міжнародних відносин у Наддніпрянській та Західній Україні.
33. Українсько-російські відносини та їх характер.
34. Консолідація українства в умовах піднесення національно-визвольного руху.
35. Витворення української національної мови та культури.
36. Суспільно-політичний рух у Наддніпрянській Україні та спроба російських офіцерів встановити конституційний лад у Росії.
37. Гурток передової інтелігенції і офіцерів у Києві та гурток «Залізні персні» в Кам'янці-Подільському.
38. Південне товариство дворянських революціонерів і його управи в Україні.
39. Товариство об'єднаних слов'ян у Новоград-Волинському.
40. Малоросійське товариство В.Лукашевича на Полтавщині та ідея незалежності України (1821–1825).
41. Таємні організації польського Патріотичного товариства в Україні. Польське повстання 1830–831 рр. Таємні товариства польських революціонерів.
42. Запровадження кріпосництва в Лівобережній і Південній Україні.

43. Перенесення самодержавством феодально-кріпосницьких відносин і рекрутської повинності у Правобережну Україну.

44. Поширення урочної системи. Унормування панщини указом 1797 р.

45. Рекрутська повинність. Військові пости та воєнні поселення.

46. Реалізація імперського курсу на русифікацію України.

47. Державна підпорядкованість західноукраїнських земель.

48. Реформи Марії-Терезії та Йосипа II і їх вплив на суспільно-політичний і соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель.

49. Реакційна централізаторська політика феодально-абсолютистської австрійської монархії.

50. Процеси онімечення, колонізації, мадяризації та румунізації етнічних українців. Присипання свідомості корінного населення.

51. Поглиблення соціальних антагонізмів як вияв розкладу та глибокої кризи феодально-абсолютистського ладу.

52. Передумови культурного відродження. Діяльність Перемишльського культурно-освітнього осередку.

53. Переміщення центру українського відродження до Львова. «Руська трійця» – переломна подія українського відродження в Галичині.

54. Альманах «Русалка Дністрова» (1837) – політичний маніфест українського національного руху.

55. Головна Руська Рада (1848) – перша українська політична організація.

56. Криза кріпосницької системи та загострення відносин між поміщиками і селянами. Селянські виступи 1813–835 років на чолі з Устимом Кармелоком.

57. Піднесення боротьби робітників за свої права. Робітничі виступи.

58. Рух опришків. Масові селянські виступи та заворушення в Східній Галичині.

59. Виникнення в середовищі панівної верхівки проектів аграрних реформ.

60. Розгортання революційних подій весною 1848 р. та проголошення конституції в Австрійській імперії про надання громадянських свобод

61. Скасування кріпосної системи у Галичині, Буковині та панщини на Закарпатті.

62. Українсько-польське протистояння в Галичині. Створення галицькими поляками Центральної Ради народової та організації «Руський собор» для обстоювання ідеї незалежної Польщі у Львові.

63. Головна руська рада – представницький орган українців і виразник культурно-освітніх інтересів українського населення Галичини.

64. Вибори до австрійського парламенту. Революційні події на Буковині та в Закарпатті.

65. Майбутнє України очима різних течій суспільно-політичного руху наприкінці XVIII – в 30-х рр. XIX ст.

66. Утворення та соціальний склад Кирило-Мефодіївського братства.

67. «Книга буття українського народу» і «Статут слов'янського братства Св. Кирила і Мефодія».

68. Історичне значення Кирило-Мефодіївського братства.

69. Поняття національно-культурне відродження в українській і зарубіжній науковій літературі, його генеза та періодизація.

70. Дворянський (шляхетський) період національно-культурного відродження. Новий «культурний ландшафт» України.

71. Соціотворчий і націєтворчий процеси. Рух за вивчення історії козацької України.

72. Становлення українознавства та науки в Україні. Перші мовознавчі дослідження в українознавстві.

73. Популяризація минулого України в творах російських і українсько-російських літераторів.

74. Становлення нової української літератури. Іван Котляревський.

75. Літературний процес перших десятиліть XIX ст. Становлення прози у новій українській літературі.

76. Музика в театральній драматургії першої половини XIX ст. Музично-культурна ситуація в Наддніпрянській Україні, Галичині і Буковині.

77. Початки нового українського театру – професійного та аматорського.

78. Архітектура першої половини XIX століття. Ампір. Містобудівна культура першої половини XIX ст.

79. Живопис і скульптура першої половини XIX ст. Народне декоративне мистецтво. Художні промисли.

80. Дитинство, життєвий шлях і особистість Тараса Шевченка. Соціальне середовище та його вплив на формування світогляду і творчих обдарувань. Визволення з кріпацької неволі.

81. Навчання в Петербурзькій мистецькій академії, професійне становлення та виявлення геніальної обдарованості.

82. Робота Т. Шевченка в Київському університеті і археографічній комісії. Подорожування по Україні.

83. Тарас Шевченко і Кирило-Мефодіївське братство.

84. Т. Г. Шевченко – класик української національної культури, мислитель, поет і письменник.

85. Релігійне становище в Україні наприкінці XVIII - на початку XIX століття.

86. Російські місіонери в Правобережній Україні. Масовий перехід греко-католиків у православ'я.

87. Одержавлення церкви. Заборона будівництва православних храмів в «малоросійському стилі», вживати українські книги.

88. Репресивні заходи царизму щодо греко-католиків. Ліквідація уніатської церкви (1832).

89. Суперечливий характер сільськогосподарського розвитку України в першій половині XIX століття. Загострення соціальних суперечностей.

90. Україна в російсько-турецькій війні 1806–1812 років. Наслідки Бухарестського мирного договору для Українських земель.

91. Україна в російсько-французькій війні 1812 року.

92. Місце України в російсько-турецькій війні 1828–1829 років. Повернення частини запорожців з-за Дунаю та утворення Азовського козацького війська.

93. Виступ Чернігівського полку в Україні. Причини поразки виступу декабристів.

СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ

Абсолютизм (абсолютна монархія) – форма державного правління, за якої монарху (цареві, імператору, королю) належить необмежена верховна (самодержавна) влада.

Автономія – самоуправління, право населення тієї чи іншої території самостійно вирішувати справи внутрішнього управління.

Адміністративний - стосується до адміністрації; адміністративний акт – акт органу державного управління, який встановлює, змінює або припиняє конкретні правовідносини.

Адміністративно-територіальний устрій – система територіальної організації держави, на основі якої утворюються і діють органи державної влади і управління.

Аматор – любитель, непрофесіонал. Аматорський театр – любительський театр.

Анексія – насильницьке приєднання (загарбання) території іншої держави або народності.

Асиміляція – (лат. *assimilatio* - уподібнення, засвоєння) - процес у суспільному житті, в ході якого окремі народи, що, як правило, знаходяться під сильним колоніальним тиском у багатонаціональній державі, засвоюють культуру і мову панівної нації і поступово зливаються з нею.

Броварництво – виробництво пива, пивоварна промисловість.

Вектор – напрям у просторі.

Відродження – розквіт, піднесення чого-небудь, що було в стані занепаду або на низькому рівні розвитку; відновлення, відбудова чого-небудь зруйнованого, знищеного.

Габсбурги – династія в Австрійській імперії (з 1282 р. – герцоги, з 1453 р. – ерцгерцоги, з 1804 р. – імператори).

Генерал-губернаторство – адміністративно-територіальна одиниця в Росії.

Геополітика – (від грец. *ge* - Земля і *politike*) – мистецтво управляти державою і представляє політичну концепцію, що вбачає у політиці, головним чином зовнішній, тієї чи іншої держави засадничу, визначальну роль географічних факторів: просторового розташування країни, розмір території, наявність чи відсутність (обмеженість) природних ресурсів, клімат, кількість і густоту населення і т. ін. Геополітика це – область державної зовнішньої політики, в якій враховуються особливості фізичної, економічної та політичної географії якої-небудь країни.

Губернія – основна адміністративно-територіальна одиниця в Росії з 1708 року. Поділялася на уїзди (повіти).

Дворянство – панівний привілейований стан у епоху феодалізму. Об'єднував велику земельну аристократію та основну масу середніх і дрібних землевласників.

Демографія – наука про народонаселення.

Десятина – основна диметрична російська міра площі, яка дорівнює 1,09 га.

Дискримінація – умисне применшення прав, переваг одних осіб, організацій чи держав порівняно з іншими особами, організаціями чи державами. Здійснюється за ознаками раси, національності, державної належності, майнового стану, політичних і релігійних переконань тощо.

Дискурс – зв'язний текст із прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими формами.

Дискурсивний – мисленневий, понятійний, логічний, опосередкований.

Дідичі – поміщики.

Духовна влада – церковна влада.

Еліта національна – (від фр. elite – краще, відбірне, вибране) - найбільш підготовлена і згуртована меншість суспільства, його провідна верства, яка усвідомлює цілі, що стоять перед народом (нацією) і скеровує зусилля національної спільноти на їх досягнення.

Етнічний – зв'язаний із належністю до того чи іншого народу (етносу).

Етнічний склад населення – склад населення за національністю.

Застава – передача кредиторів майна того, хто бере кредит. У випадку неповернення кредиту заставлене майно стає власністю кредитора.

Ідентичність – тотожність, однаковість.

Індустріалізація (з французької мови - промисловий) – створення великого машинного виробництва в усіх галузях економіки, передусім у промисловості.

Інкорпорація – складний процес не тільки поглинення (вручення) усіх сфер суспільного життя тієї чи іншої країни або її окремих регіонів в державне тіло імперії з одночасною інплантацією її (його) суспільству притаманних для метрополії якостей та руйнацію притаманних етнічних (національних) рис і особливостей задля швидкого та безповоротного інтегрування у відповідні структури імперії.

Інтегрувати – об'єднувати що-небудь в одне ціле.

Кагал – єврейське громадське самоуправління й сама єврейська громада.

Казенні землі – державні землі.

Колонізація – заселення і господарське освоєння пустуючи окраїнних земель країни (внутрішня), а також освоєння поселень за її межами (зовнішня).

Контрабанда – незаконне, таємне перевезення або перенесення через державний кордон товарів, коштовностей і інших заборонених або обкладених митом.

Конфесійний – який стосується віросповідання, релігії, релігійний, духовний.

Конфесія – віросповідання, самостійний, незалежний від інших релігій напрям, відгалуження.

Космополітизм – ідеологія, яка заперечує право націй на самостійне існування і державну незалежність, сповідує байдуже ставлення до батьківщини, до свого народу, його національної культури і вимагає встановлення „світової держави“, „світового громадянства“ та відмови від боротьби за національну незалежність і самостійність.

Корформізм – вимушене підпорядкування вимогам середовища.

Кредит – (від лат. *credere* – вірити, довіряти) – продаж товарів із відстрочкою платежу або передача на певний термін грошей чи матеріальних цінностей з умовою їх повернення. За користування кредитом сплачується той чи інший відсоток від його вартості.

Криза – складний, загострений стан, різкий перелом або занепад, наприклад, криза аграрна - розлад сільськогосподарського виробництва.

Латентний – який не проявляється зовнішньо, прихований.

Легальний – (від слова *lex* – закон) законний, такий, що відбувається в рамках існуючих правил, розпоряджень і законів.

Меморандум – документ, пам'ятна записка з викладом поглядів з того чи іншого питання.

Метрополія – пануюча держава, якій належить залежна країна або група країн.

Меценат – римський політичний діяч I ст. до н.е. Щедро підтримував письменників і поетів. В переносному значенні слово „меценат“ – покровитель мистецтва і літератури.

Мито – 1) грошова плата, що стягується певними державними органами з громадян, організацій, установ, підприємств за надання їм послуг або вчинення яких-небудь дій; 2) грошовий податок, яким оподатковуються товари, що перевозяться через державні кордони.

Митрополит – в ряді християнських церков один з найвищих санів архієреїв. Голова великої єпархії, підлеглий патріарху.

Міжнаціональний – який існує, відбувається між націями, національностями, поширюється на них.

Міграція – переселення, переміщення населення.

Намісництво – у Російській імперії в 1775 - 1796 рр. - адміністративно-територіальна одиниця з 2 - 3 губерній на чолі з намісником, пізніше система управління національними окраїнами.

Нація – (від. лат. пахіо - плем'я, народ) - історична спільність людей на основі спільності території, яку вони населяють, мови, особливостей культури і характеру, економічних зв'язків.

Оренда – наймання, тимчасове користування, будівлями, земельною ділянкою, обладнанням, виробничими площами, машинами і т. п.

Парафія – нижча церковно-адміністративна організація, що об'єднує віруючих (парафіян), яких обслуговують церковнослужителі одного храму.

Парафіяльні школи – початкові школи при церковних парафіях.

Патріархат – найбільша територіально-адміністративна одиниця в православній церкві.

Периферія – місцевість (частина країни, області і т.п.), віддалена від центра; окраїна.

Промисловий переворот - переведення виробництва з ручного на машинне.

Побут – загальний уклад життя, сукупність звичаїв, властивих якому-небудь народові, певній соціальній групі і т. ін.

Раціоналізація – (від лат. гаїопаїіз - розумний, гасіо - розум) виробництва - удосконалення виробництва, краща, доцільніша його організація.

Ревізії – переписи населення, яке повинне було платити подушний податок і відбувати військову службу. Всі особи, в процесі ревізії внесені до так званих ревізьких казок (списків), називалися «ревізькими душами».

Регіон – область, район, частина країни, що відрізняється від інших, певними природними, економічними чи іншими особливостями.

Рекрутська повинність – спосіб комплектування російської регулярної армії та військового флоту у XVIII - XIX ст.

Реформування – зміні чого-небудь шляхом реформи (реформ), перетворення, перебудова.

Ринок – обмін товарів, який визначається пропозицією і попитом на товари у масштабі світового господарства (світовий, зовнішній ринок), країни (національний, внутрішній ринок) та її окремого району (місцевий ринок).

Розкріпачувати – звільняти від кріпацтва, звільняти кого-небудь від будь-якої залежності, від утисків, гніту.

Русифікація – насильницьке запровадження російської мови, культури і т.п.

Самодержавство – монархічна форма правління в Росії. У XVI - XVII ст. цар правив разом із боярською думою; в XVIII - на початку XX ст. - абсолютна монархія.

Сатрап – 1) деспотичний правитель провінції в Стародавній Персії, Мідії та ін.; 2) (перен.) жорстокий начальник, самодур-адміністратор, який не рахується із законами.

Сепаратизм – прагнення до відокремлення, відособлення, до самостійних дій і виступів (наприклад, прагнення національних меншин в багатонаціональних державах до відокремлення і створення самостійних держав чи автономних областей).

Сервітути (з лат. *servitus*, повинність, зобов'язання) – звичаєве чи законом встановлене право користуватися (частково або спільно) чужою власністю. На правах сервітути в Україні селяни користувалися спільно з поміщиками лісами, пасовищами, луками та ін.

Суспільно-політичний рух – рух, учасники якого висувають ідеї тих чи інших змін в організації життя суспільства і спрямовують свою діяльність на досягнення цих змін.

Тенденція - напрям розвитку чого-небудь.

Товарне виробництво – форма виробництва, при якій продукти виробляються для продажу.

Трансформація – зміна спадкових властивостей у результаті проникнення чужорідного.

Трансформувати – перетворювати, змінювати вигляд, форму, істотні властивості чого-небудь.

Урбанізація (від *urbanus* (лат.) - міський) - процес зосередження населення, економічного і культурного життя в містах.

Федерація (від лат. *foederatio* - союз, об'єднання) - 1) форма державного устрою, при якій територіальні одиниці - члени федерації мають власні органи влади і поряд з цим утворюють спільні для них державні органи; 2) союз, об'єднання громадських організацій.

Цензура – нагляд за друкованими виданнями з метою недопущення публікації небажаної, з точки зору даної держави, інформації.

ХРОНОЛОГІЧНА ТАБЛИЦЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХVІІІ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ

1772 р. – **перший** поділ Речі Посполитої.

70–80-ті рр. ХVІІІ ст. – **реформи** Марії-Терезії і Йосифа ІІ у Австрії.

1782 р.– **поділ** Лівобережної України на Новгород-Сіверське, Чернігівське та Київське намісництва.

1782 р.– **заснування** Миколаєва.

1782 р.– **відміна** австрійським урядом особистої залежності селян.

1782 р. – **утворення** у Лівобережжі замість козацьких десяти кавалерійських регулярних полків.

8 квітня 1783 р. – **підписання** царського маніфесту про приєднання Криму до Російської держави, що суперечив умовам Кючук-Кайнарджійського миру і був протизаконним актом.

3 травня 1783 р. – **підписання** імператорського указу про закріпачення селян Лівобережної та Слобідської України.

1784 р. – **відкриття** університету у Львові.

70–80-ті рр. – **реформи** Марії-Терезії і Йосифа ІІ в Австрійській імперії.

1785 р. – «**Грамота** на права та вигоди містам Російської імперії».

1786–1788 рр. – **секуляризація** монастирських маєтностей.

16 червня 1786 р. **обмеження** австрійським урядом панщини.

1787–1809 рр. – **функціонування** при Львівському університеті «Провізоричного наукового інституту у руській мові».

2 січня 1788 р. – **підписання** царського указу про створення з колишніх запорожців Чорноморського козацького війська.

1789–1793 рр. – **повстання** козаків у с. Турбях Полтавського полку.

1789 р. – **заміна** в Україні національних шкіл народними училищами.

3 травня 1791 р. – **прийняття** Польським сеймом Конституції.

Квітень 1791 р. – **таємна** місія Василя Капніста до пруського короля з пропозицією допомоги визволенню України з-під влади Російської держави.

Початок травня 1791 р. – **вторгнення** російської армії в межі Речі Посполитої поблизу Могильова і Сорок.

Початок травня 1791 р. – **проголошення** польською шляхтою Тарговицької конфедерації.

Літо 1792 р. – **переселення** 25 тис. українських козаків на Кубань і заснування Кубанського козацького війська.

12 січня 1793 р. – **підписання** Росією і Пруссією конвенції про другий поділ Речі Посполитої, за якою Правобережна Україна відійшла до Росії.

1793 р. – **поділ** Правобережної України на Ізяславську й Брацлавську губернії та Кам'янецьку область.

1793 р. – **секуляризація** монастирських маєностей у Правобережній Україні.

24 березня 1794 р. – **початок** повстання Т. Костюшко.

1794 р. – **запровадження** на території Правобережної України рекрутської повинності.

13 жовтня 1795 р. – **третій поділ** Речі Посполитої. До Росії відійшла Західна Волинь.

12 грудня 1796 р. – **указ** Павла I «Про новий поділ держави на губернії та намісництва»; створення на території колишньої Гетьманщини єдиної Малоросійської губернії, в Правобережжі - Київської, Волинської та Подільської, а також Слобідсько-Української (колишнє Харківське намісництво) і Новоросійської (на території Катеринославського і Вознесенського намісництв і Таврійської області) губерній.

1797 р. – **імператорський** указ про заборону продавати дворових і безземельних селян з аукціону.

1798 р. – **імператорський** указ про заборону продавати селян без землі.

1798 р. – **перше** видання «Енеїди» І. Котляревського.

1801 р. – **поділ** Малоросійської губернії на Полтавську та Чернігівську з єдиним генерал-губернатором і двома цивільними губернаторами.

12 грудня 1801 р. – **імператорський указ** про надання дозволу купцям, міщанам і державним селянам купувати землю, не заселену кріпаками.

1803 р. – **імператорський** указ про «вільних хліборобів», яким поміщикам дозволялось звільняти селян із кріпацтва.

1805 р. – **відкриття** Харківського університету.

1806–1812 рр. – російсько-турецька війна і приєднання до Росії Бессарабії з трьома повітами, у яких жили українці.

1809 р. – імператорський указ про дозвіл поміщикам відпускати селян на волю без обов'язкового наділення їх землею.

1809 р. – перехід Тернопільського краю до Російської імперії.

1810–1815, 1831 рр. – «холерні бунти» в Закарпатті.

1812 р. – російсько-французька війна.

1813–1835 рр. – антифеодальні виступи селян Поділля під проводом Устима Кармелюка.

1814–1818 рр. – **етнографічно–збиральницькі** подорожі фольклориста Зоріана Доленги-Ходаковського.

1815 р. – імператорський указ про заборону селянам «шукати вольності».

1816 р. – заснування в Перемишлі першого на західноукраїнських землях просвітницького товариства.

1816–1834 рр. – **правління** малоросійського військового губернатора князя М. Репніна-Волконського (1788–1845), активного захисника інтересів краю та ініціатора відновлення війська в Україні, останнього адміністратора в Україні з династії Рюриковичів, одруженого на внучці гетьмана Кирила Розумовського.

1817 р. – **початок** масової організації військових поселень в Україні, які проіснували до 1857 р.

23 березня 1818 р. – **імператорський** указ, який зобов'язував кріпосників піклуватися про забезпечення кріпаків необхідною кількістю хліба для їхнього харчування та посіву.

1818–1819 рр. – **діяльність** полтавської масонської ложі «Любов до істини».

1819 – **повстання** військових поселенців в Чугуєві.

20-ті рр. – пропаганда волелюбних ідей у Харківському університеті та гімназії вищих наук у Ніжині.

1814–1861 рр. – **життя** та діяльність Тараса Шевченка.

1815–1816 рр. – діяльність опозиційної царизмові організації офіцерів «Залізні персні» в Кам'янці–Подільському.

1815 р. – повернення Тернопільського краю від Росії до Австрійської імперії.

1816–1817 рр. – **виникнення** в Петербурзі таємної організації офіцерів «Союз порятунку...».

1817 р. – **відкриття** Рішельєвського ліцею в Одесі.

1817 р. – **існування** масонської ложі «Понт Евксинський» в Одесі.

1817 р. – закриття російським урядом Києво-Могилянської академії.

1817 р. – **повстання** військових поселенців у Побужжі.

Квітень 1817 р. – виступ робітників Писарівської мануфактури на Харківщині.

1818–1821 рр. **існування** таємної організації «Союз благоденства». В Україні активно діяла Тульчинська управа.

1818–1822 рр. – існування в Києві масонської ложі «З'єднаних слов'ян».

1818–1819 рр. – **існування** в Полтаві масонської ложі «Любов до істини».

1818 р. – **вихід** у Петербурзі праці О. Павловського «Грамматика малороссийского наречия...».

1819 р. – **публікація** роману Ф. Глинки «Зиновий Богдан Хмельницкий» у журналі «Соревнователь просвещения и благотворения».

1819 р. – **повстання** чугуївських поселенців.

1819 р.– **видання** в Петербурзі книги Миколи Цертелєва «Опыт собрания старинных малороссийских песен».

1820 р. – **вихід** у світ книги М. Берлінського «Краткое описание Киева».

1820 р. – **відкриття** в Ніжині Гімназії вищих наук.

1820 р. – **відкриття** ліцею в Чернівцях.

1821–1826 рр. – **діяльність** у Варшаві «Патріотичного товариства» польських революціонерів.

1821 р. – **створення** Василем Лукашевичем у Полтаві «Малоросійського товариства».

1821 р. – **створення** в Тульчині таємного Південного товариства декабристів.

1822 р. – **імператорський указ** про надання поміщикам права без суду і слідства відправляти своїх кріпаків на заслання до Сибіру.

1822–1825 рр. – **діяльність** Північного товариства декабристів.

1822 р. – **видання** в Москві чотири томної праці Д. Бантиш–Каменського «История Малой России».

1823 р. – **імператорським указом** право володіння кріпосними душами залишено лише за дворянами.

1823–1825 рр. – **існування** в Новоград-Волинському таємного «Товариства об'єднаних слов'ян». У вересні 1825 року об'єдналося з Південним товариством декабристів.

1823 р. – **створення** Іваном Войцеховичем словника української мови.

1823 р. – **збудовано** перше в Україні парове судно для буксирування вантажних барок у с. Мошни Київської губернії.

1823 р. – **виступ** робітників Машівської мануфактурні.

1823 р. – **Відкриття** школи чистописців у Полтаві.

1825 р. – **відкриття** в Одесі музею старожитностей.

14 грудня 1825 р. – **повстання** декабристів у Петербурзі.

29 грудня 1825 – 3 січня 1826 р. – **повстання** Чернігівського полку в Україні.

1826 р. – **імператорські рескрипти** про контроль предводителів дворянства за ставленням поміщиків до своїх кріпосних селян.

1826–1827 рр. – **діяльність** таємного політичного гуртка у Харківському університеті.

1826 р. – **вихід** у світ праці Павела Шафарика «Історія слов'янської мови та літератури всіма нарiччями».

1827 р. – **уряд погодився** на проведення інноваційних заходів в аграрному секторі економіки.

1827-1828 рр. – **вільнодумство** в Ніжинській гімназії вищих наук.

1827–1874 рр. – **життя** і діяльність філософа Памфила Юркевича.

1827 р. – **видання** М. Максимовичем у Москві пісенної збірки «Малоросійські пісні»!

1828 р. – відкриття при Рішельєвському лиціє Інституту східних мов.

1828 р. – **відкриття** в Одесі Товариства сільського господарства Південної Росії.

1828 р. – **заснування** в Одесі археологічного товариства.

1828 – **вихід** у світ праці Павела Шафарика «Про походження слов'ян».

1828 – **спуск** на воду дерев'яного пароплава «Одесса» в Миколаєві.

1828 р. – **розпочала** роботу єдина в Російській імперії школа бджільництва у селі Пальчики на Чернігівщині.

1828 р. – **перехід** задунайських козаків під проводом Й. Гладкого в російське підданство.

1829 р. – **вихід** у світ праць І. Могилиницького «Граматика язика словено-руського» і «Відомості о руськом язичі».

1829 р. – **повстання** військових поселенців у Шебелинці.

1830-ті роки – **існування** в Петербурзі гуртка любителів української культури й науки.

1830–1831 рр. – **створення** Новоросійсько-Бессарабського генерал-губернаторства .

1830–1831 рр. – **польське** визвольне повстання в Правобережній Україні.

3 лютого 1831 р. – ліквідація Магдебурзького права в Лівобережній Україні.

1831р. – **утворення** Київського, Волинського і Подільського генерал–губернаторства.

1831–1832 рр. –**вихід** у світ книги М. Гоголя «Вечори на хуторі поблизу Диканьки».

1832 р. – **створення** Київського генерал-губернаторства.

1832–1866 рр. – **існування** Азовського козачого війська.

1833–1837 рр. – **діяльність** у Львові просвітницького гуртка «Руська трійця».

1833–1838 рр. – **видання** І. Срезневським у Харкові шести збірників фольклорної праці «Запорожская старина».

30-ті роки **XIX** ст. – **початок** промислового перевороту в Україні.
15 липня 1834 р. – **відкриття** Університету св. Володимира в Києві.

1834 р. **видання** М. Максимовичем у Москві пісенного збірника «Українські народні пісні».

1834 р. – **відкриття** училища торговельного пароплавства у Херсоні.

1834 р. – **поява** статті Ізмаїла Срезневського «Взгляд на памятки украинской народной словесности» із першим науковим обґрунтуванням справжності української мови, а не діалекту.

1835 р. – **утворення** Харківського, Полтавського і Чернігівського генерал–губернаторства .

1835 р. – **створення** в Кракові таємної організації «Співдружність польського народу».

1835 р. – **збудовано** перший в Україні механічний завод у Катеринославі.

1835 р. – **утворення** Київського, Одеського та Харківського навчальних округів.

1837 р. – **вихід** у світ праці Д. Зубрицького «Нарис з історії руського народу в Галичині».

1837 р. – **видання** «Руською трійцею» в Будапешті літературного альманаху «Русалка Дністрова».

1837 р. – **вихід** у світ праці П. Шафарика «Слов'янські старожитності».

1837, 1844 рр. – 1848 – **вихід** у світ праці Т. Степанова «Записки з політичної економії».

1838 р. – **вихід** у світ твору Івана Котляревського «Наталка Полтавка».

1839 р. – **ліквідація** греко–католицької церкви в українських землях, які перебували в складі Російської імперії.

1839 р. – **створення** в Одесі Товариства історії та старожитностей.

1840-ві рр. – **відкриття** торговельною фірмою «К. М. Яхненко і Ф. С. Симиренко» перших у Російській імперії трьох механічних цукрових заводів.

1840-ві рр. – **поява** перших пароплавів на Дністровському лимані.

1840-р. – **вихід** у світ першого видання поетичної збірки Тараса Шевченка «Кобзар».

1840, 1846, 1850 рр. – **видання** Михайлом Максимовичем у Києві історико–літературного альманаху «Киевлянин».

1841 р. – впровадження першої парової машини в українському суконному виробництві.

1841 р. – **вихід** у світ твору Івана Котляревського «Москаль-чарівник».

1841–1895 рр. – **життя** і творчість Михайла Драгоманова.

12 квітня 1842 р. – імператорським **указом** затверджено статут «Про зобов'язаних селян».

1842–1843 рр. – **видання** Миколою Маркевичем у Москві п'ятитомної «Истории Малороссии».

1843 р. – **створення** Тарасом Шевченком серії офортів «Живописна Україна».

1843 р. – **створення** при Київському генерал-губернаторові Тимчасової комісії для розгляду давніх актів.

1843 р. – **скасування** чинності Литовського статуту в Україні.

1843 р. – **смерть** Маркіяна Шашкевича.

1843–1844 – **повстання** селян Буковини під проводом Лук'яна Кобилиці.

12 червня 1844 р. – **імператорський указ** про дозвіл поміщикам відпускати дворових кріпаків на волю без землі.

1844 р. – **відкриття** Технічної академії у Львові.

1845 р. – **робота** Тараса Шевченка в Тимчасовій комісії з розгляду давніх актів.

1846 р. – **видання** у Москві «Історії Русів».

1846 р. – **селянські** повстання в Галичині.

січень 1846 р. – березень 1847 р. – **діяльність** Кирило-Мефодіївського братства.

1846–1848 рр. – **видання** в Москві Осипом Бодяньським «Літопису Самовидця», «Истории Руссов» і інших праць з історії України.

8 листопада 1847 р. – **імператор ратифікував** пропозиції таємного комітету з селянського питання, якими передбачалося право селян викуплятися на волю в маєтностях, що продавалися за борги їхніх власників.

1847–1848 рр. – **введення** у Правобережній Україні інвентарних правил.

1847 р. – **відкриття** руху перших пароплавів по Десні.

1847 р. – **видання** праці Петра Симоновського «Краткое описание о козацком малороссийском народе...»

1847 р. – **видання** праці київського генерал-губернатора Івана Фундукля «Обозрение Киева в отношении древностей» у Києві.

1848 р. – **вихід** першої української газети «Зоря Галицька» та організація просвітницько-видавничого товариства «Галицько-руська магіця».

1848 р. – **відкриття** у Львівському університеті кафедри української мови та літератури на чолі з Яковом Головацьким.

- Листопад 1848 р. – **збройне** антиурядове повстання у Львові.
- 1848–1849 рр. – **революція** в Габсбурзькій імперії.
- 1848, 1849, 1859 рр. – **видання** в Полтаві в трьох частинах праці Миколи Арандаренка «Записки о Полтавской губернии».
- 13 квітня 1848 р. – **організація** польською шляхтою у Львові свого представницького органу – Центральної ради народової.
- 16 квітня 1848 р. – **ліквідація** Габсбурзької імперії кріпосного права.
- 23 квітня 1848 р. – **організація** українською шляхтою Галичини свого органу – Руського собору.
- 2 травня 1848 р. – утворення у Львові української політичної організації – Головної руської ради.
- Червень 1848 р. – **слов'янський** конгрес у Празі.
- 9 серпня 1848 р. – **ліквідація** кріпосного права на Буковині.
- 25 жовтня 1848 р. – **створення** культурно-освітнього товариства «Галицько-руська матиця».
- 25 жовтня 1848 р. – **видання** у Києві праці київського генерал-губернатора Івана Фундукля «Обозрение могил, валов и городищ Киевской губернии».
- 1850-ті роки – **перші** етнографічні експедиції в Лівобережній та Правобережній Україні.
- 1850 р. – **відкриття** першої пасажирської пароплавної лінії на Дніпрі від Кременчука до Пінська.
- 1851 р. – **розпуск** Головної Руської Ради.

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра історії України

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ФІЛІНЮК АНАТОЛІЙ ГРИГОРОВИЧ,
доктор історичних наук, професор кафедри історії України
СИДОРУК СЕРГІЙ АНТОНОВИЧ
Кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України

Історія України першої половини XIX століття: Методичні рекомендації до семінарських занять і самостійної роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей «014 Середня освіта (Історія)», «014 (Середня освіта (Історія та правознавство))» і «032 Історія та археологія». Вид. 2-ге. доп. і переробл.

Підписано до друку 28 червня 2023 р. Формат 60x84\16.
Гарнітура .Times. Умовн, друк. арк. 3,8.
Зам. № 404. Наклад 100 прим.

Віддруковано ТОВ «Друарня Рута
(свід. Серія ДК №4060 від 29.04.2011 р.)
м. Кам'янець-Подільський, вул. Руслана Коношенка, 1
тел. 0986270079, drukruta@ukr.net